

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Ondřej Purchart

Obraz nájezdníka v narativních pramenech 9. a 10. století

Image of a raider in narrative sources of 9th and 10th century

Praha 2017

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Drška, Ph.D.

Poděkování:

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce, doc. PhDr. Václavu Drškovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které mi při vypracování práce poskytoval. Dále členům bakalářského semináře vedeného panem docentem za jejich rady a připomínky.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 8. srpna 2017

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

Nájezdníci; vikingové; Maďaři; Saracéni; 9. století; 10. století

Klíčová slova (anglicky):

Raiders; Vikings; Magyars; Saracens; 9th century; 10th century

Abstrakt (česky)

Práce sleduje způsob, jakým byli v soudobých narativních pramenech zobrazováni a popisováni nájezdníci sužující Evropu v 9. a 10. století. Analýzou jednotlivých pramenů dochází postupně k zformování pohledu tehdejších autorů na vikinské, maďarské a arabské nájezdníky a následně na obraz nájezdníků jako na jeden celek, neboť obraz všech tří skupin je z velké části shodný. Práce klade důraz na to, co o nich zkoumané prameny explicitně i nevědomky říkají, ale zároveň také na to, co neříkají, či zamlčují. Mezi těmito prameny jsou zastoupeny téměř všechny literární formy, které během těchto dvou století popisovaly řádění nájezdníků, od kronik a análů, až po životopisy a dopisy. Díky rozsáhlosti působení útočících národů jsou také použity prameny z různých geografických a kulturních oblastí Evropy a lze sledovat rozdíly mezi nimi.

Snahou většiny autorů je obraz barbarského, jinověrného násilníka se zálibou v plenění, zabíjení, nedodržování smluv a podobně. Navíc velmi často zlehčují nebo vůbec nezmiňují jejich vojenské úspěchy. Z textů ale také vyvstávají i jiné aspekty, jako velká vojenská zdatnost a snaha usídlit se. Obraz je to tedy velmi komplexní a obsáhlý.

Abstract (in English):

This work pursues the way in which the raiders harassing the Europe in 9th and 10th centuries were portrayed in contemporary narrative sources. By analysing the individual sources, the view of the authors of that time on Viking, Magyar and Arab raiders is gradually formed and then the view on the raiders as whole because the view of all those three groups is largely the same. This work emphasizes on the things the analysed sources say about them both explicitly and unconsciously but also on the things they don't say or don't want to say. Amongst these sources is represented almost every type of literal form, which described raiding of the invaders during those two centuries, from chronicles and annals, to biographies and letters. Thanks to the extent of the operations of the raiding nations there are also sources from different geographical and cultural regions of Europe and the distinctions can be watched.

The effort of most of the authors is an image of a barbaric, unchristian rapist with fondness in pillaging, killing breaking agreements etc. Moreover, they very often detract or not even mention their military successes. But other aspects, like great military prowess and

endeavour for settling, are also evident from these texts. The image is therefore very complex and comprehensive.

Obsah

Úvod.....	8
1. Obraz severského nájezdníka	11
1.1. Anglosaská kronika	11
1.2. Ethelwerdova kronika.....	15
1.3. Život krále Alfreda	17
1.4. Dopisy Alcuina z Yorku.....	19
1.5. Irské anály: Tři fragmenty	21
1.6. Bella parisiacae urbis (Války o město Paříž).....	24
1.7. Život Ansgarův.....	27
1.8. Ulsterské anály	29
1.1. Závěr.....	31
2. Obraz maďarského nájezdníka	33
2.1. Fuldské anály.....	34
2.2. Dějiny Sasů Widukinda z Corvey	37
2.3. Kronika Regina z Prümü a Adalberta z Magdeburgu.....	40
2.4. Závěr.....	43
3. Obraz arabských nájezdníků.....	45
3.1. De Administrando Imperio.....	45
3.2. Erchempertova Historia Langobardorum Beneventorum.....	49
3.3. Annales Bertiniani a další západoevropské prameny	53
3.4. Závěr.....	55
4. Závěr.....	57
Seznam použité literatury	59

Úvod

Evropa se v 9. a 10. století nacházela ve stavu, který nájezdníkům velmi přál. Franská říše, kterou na začátku tohoto období vybudoval Karel Veliký, začala postupně slábnout a tříštit se (a to i právě díky působení nájezdníků) a její nástupnické státy nebyly většinou schopny nájezdníky odrazit a odradit od dalších útoků. Anglie byla díky rozdělení na sedm království také málo odolná vůči nájezdům vikingů a částečná změna přišla až s nástupem Alfréda Velikého na trůn Wessexu. Přesto ale definitivní konec vpádů přišel až s pozvolným nástupem křesťanství ve Skandinávii a ovládnutím Anglie normanským vévodou Vilémem Dobyvatelem (též potomkem vikingů). Nejroztržitější a také nejméně schopné nájezdnickou hrozbu potlačit byly pak dvě oblasti: Irsko a jih Itálie.

Nebylo to jediné období, ve kterém by byla Evropa sužována problémem nájezdníků. Většinou to však byla pouze jedna velká skupina, kdežto v 9. a 10. století to byly hned tři velké proudy nájezdů na oblast, která by se tehdy dala označit za západní Evropu. Byli to vikingové, přicházející ze Skandinávie, Maďaři, které by bylo možno označit za nástupce Hunů a Avarů a kteří prováděli své nájezdy z Panonské nížiny, kam přišli z východních stepí, a Arabové útočící z rozpálených pouští severní Afriky a Blízkého východu. Právě těmito třemi skupinami se bude tato práce zabývat. Jelikož již bylo o všech třech napsáno mnoho odborných textů, pokusím se obsáhnout téma, které není tolik využíváno, a to, jak tyto nájezdníky vyobrazovaly soudobé kroniky a jiné narativní prameny.

Práce tedy sestává ze tří kapitol, každá pokrývá jednu z nájezdnických skupin, v nichž postupně jeden po druhém analyzuji jednotlivé vybrané prameny a snažím se co nejdříve ukázat jednotlivé aspekty obrazu, který v něm daná skupina zaujímá. Jádrem práce je kapitola první, věnovaná vikingům. Je nejdelší a analyzuji v ní osm pramenů mezi nimiž jsou zastoupeny téměř všechny literární formy té doby, které obsahovaly obsáhlé zmínky o Vikinzích, od análů, přes kroniky a životopisy až po dopisy. Právě v této kapitole se snažím prozkoumat a analyzovat vnímání nájezdnických skupin do co největší šířky a hloubky. Další dvě kapitoly jsou již kratší, každá obsahuje rozbor tří pramenů, a jedná se již spíše o exkurzy do zobrazování maďarských a arabských nájezdníků a sloužící ke komparaci se závěry vzniklými v první kapitole. Výsledky práce tak budou dva. Prvním je zanalyzování zobrazování jednotlivých skupin v soudobých pramenech, přičemž plně vypovídající bude vzhledem k počtu použitých pramenů pouze obraz nájezdníků ze Skandinávie. A druhým výsledkem pak bude hromadný obraz nájezdníků jako takových, vzniklý právě z porovnání obrazů jednotlivých skupin.

Jak již vyplývá z výše uvedeného, základ bibliografie použité v mé práci tvoří edice původních pramenů, které byly, se dvěma výjimkami, vzhledem k mým jazykovým schopnostem v anglickém jazyce. Z pramenů použitých pro první kapitolu to je v první řadě naprosto zásadní *Anglosaská kronika*¹, ve vydání z roku 1914 a editovaná J.A.Gilesem, který uspořádal i edici *Old English Chronicles*², z níž jsem použil text *Ethelwardovy kroniky* a *Asserův Život krále Alfréda*. Dalším velmi zajímavým zdrojem informací byly dopisy Alcuina z Yorku hromadně vydané v knize *Alcuin: His Life and Legacy*³, sestavené Dalem Douglasem, bývalým přednášejícím historie na Oxfordu. Dále to jsou edice dvou irských analistických děl: *Annals of Ireland: Three Fragments*⁴ a *Annals of Ulster, Otherwise Annals of Senat; A Chronicle of Irish Affairs From A.D. 431, To A.D. 1540*.⁵ Jejich rok vydání je 1860 a 1887, bohužel však žádné novější edice neexistují a je tedy nutno pracovat s těmito. Posledními dvěma prameny k severským nájezdníkům je edice díla *Bella parisiacae urbis*⁶ franského mnicha Abba a životopis mnicha a misionáře Anskara.⁷ Pro Maďary jsem použil edice děl *Dějiny Sasů*⁸ saského mnicha Widukinda, *Fuldkých análů*⁹ a *Kroniku Regina z Prümü*.¹⁰ Pro arabské nájezdníky byl výběr nejsložitější, protože málo z těchto děl je přeloženo, ale dostupná díla nakonec dotvořila mozaiku oblastí napadaných v 9. a 10. století o Byzanc, v díle císaře Konstantina Porfyrogeneta *De Administrando Imperio*¹¹, a jižní Itálii v Erchempertově *Historia Langobardorum Beneventorum*¹² a ve franských *Annales Bertiniani*.¹³

Mezi nejpodstatnější monografie použité v této práci patří *The Northmen's Fury: A History of the Viking World*¹⁴ Philipa Parkera, která velmi jasně a přehledně zpracovává celé období vikinských nájezdů. Podobně pak pro Maďary funguje práce Antala Barthy, *Hungarian Society in the 9th and 10th Centuries*.¹⁵ A v poslední řadě pro Araby v jižní Itálii to byla kniha

¹ GILES, J. A. (ed.), *The Anglo-Saxon Chronicle*, London 1914.

² GILES, J. A. (ed.), *Old English Chronicles*, London 1906.

³ DALES, Douglas, *Alcuin: His Life and Legacy*, Cambridge 2012.

⁴ O'DONNOVAN, John (ed.), *Annals of Ireland: Three Fragments*, Dublin 1860.

⁵ HENNESY, William M. (ed.), *Annals of Ulster, otherwise Annals of Senat; A Chronicle of Irish Affairs From A.D. 431, To A.D. 1540, Vol. I.*, Dublin 1887.

⁶ ABBO SANGERMANUS, *Viking attacks on Paris: the Bella parisiacae urbis of Abbo of Saint-Germain-des-Prés*, Paris 2007.

⁷ ROBINSON, Charles H. (ed.), *Anskar: The Apostle of the North*, London 1921.

⁸ WIDUKIND, *Dějiny Sasů*, Praha 2016.

⁹ REUTER, Timothy (ed.), *The Annals of Fulda*, Manchester–New York 1992.

¹⁰ MACLEAN, Simon (ed.), *History and Politics in Late Carolingian and Ottonian Empire: The Chronicle of Regino of Prüm and Adalbert of Magdeburg*, Manchester–London 2009.

¹¹ CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, *De Administrando Imperio*, 2. vyd., Washington 1985.

¹² FERRY, Joan Rowe, *Erchempert's History of the Lombards of Benevento: A Translation and Study of its Place in the Chronicle Tradition*, disertační práce, Houston 1995.

¹³ WAITZ, Georg (ed.), *Annales Bertiniani*, Hannoverae 1883.

¹⁴ PARKER, Philip, *The Northmen's Fury: A History of the Viking World*, London 2015.

¹⁵ BARTHA, Antal, *Hungarian Society in the 9th and 10th Centuries*, Budapest 1975.

*Early Medieval Italy: Central Power and Local Society 400–1000*¹⁶ Chrise Wickhama. Pro získání informací o původu a životě autorů mi pak byla velmi nápomocna několikadílná publikace *The Catholic Encyclopedia*.¹⁷ Nejedná se samozřejmě o jediné použité monografie, ale tyto byly ty hlavní. Vzhledem k charakteru této práce, v níž téměř výhradně analyzuji a interpretuji prameny, nebyla práce s monografiemi příliš obsáhlá a používal jsem je spíše jako referenční materiály.

¹⁶ WICKHAM, Chris, *Early Medieval Italy: Central Power and Local Society 400–1000*, London – Basingstoke 1981.

¹⁷ *The Catholic Encyclopedia*, Vol. I. – XV., New York 1912–1913.

1. Obraz severského nájezdníka

1.1. Anglosaská kronika

Prvním pramenem, který budu v této práci analyzovat, je *Anglosaská kronika*. Tu, jakožto jeden z nejzákladnějších pramenů k vikinským nájezdům na Britské ostrovy, nelze opominout. První verze kroniky vznikla z popudu Alfreda Velikého, krále Wessexu¹⁸. Autor této verze, ani žádný jeho pokračovatel nejsou známi, ale je téměř jisté, že to byl člen církve Alfredovi blízký, což podporuje i fakt, že dochované manuskripty jsou všechny nějak svázané s církevními institucemi.¹⁹

Jedním ze základních kamenů obrazu, jenž nám autoři kroniky o nájezdnících ze Skandinávie předkládají, je to, jak je nazývají. Tento aspekt je v *Anglosaské kronice* poměrně koherentní. Pouze jednou se objevuje označení Seveřané, a stejně tak jednou je zmíněna „seveřanská loďní síla“²⁰, několikrát pak najdeme označení „velká flotila“. V naprosté většině pak ale převládají dva způsoby označení. Prvním z nich je označení z hlediska náboženského, tedy pohané, a to ve třech variantách: pohanští muži (v anglickém překladu jako *heathen men*), již zmínění pohané, nebo jako pohanská armáda. Zvláštním případem pak je *great heathen army* (známé i v anglosaské formě *mycel here*, použité v původním textu), v překladu „velké pohanské vojsko“, které terorizovalo anglická království od roku 865, kdy se vylodilo v ústí Temže na ostrově Thanet, až do roku 878, kdy byli poraženi u Chippenhamu. To je po většinu svého působení označována jako „*the army*“ – tedy pouze „*ta armáda*“, přičemž čtenář ovšem vždy ví, o kom je řeč. Druhým, převládajícím označením je pak jméno Dánové. S tímto označením už je to těžší než s pohany. Všeobecně je situace kolem vikinských nájezdů odborníky brána tak, že Norové konali spíše plavby na sever od Anglie a do Irska, Švédové na východ, a právě Dánové do oblasti anglosaské heptarchie. Přesto se však zdá nepravděpodobné, že by do anglických království přijížděli pouze Dánové. Bližší pravdě tedy bude, že právě pro jejich dominanci se jméno Dánové ujalo pro všechny národy Skandinávie jako celek.

O tom, jak tehdejší lidé severské nájezdníky vnímali, nám samotná *Anglosaská kronika* neřekne prakticky nic. Téměř všechny zápisy týkající se vikingů a jejich působení v sedmi anglických královstvích jsou totiž psány ve striktně neutrálním tónu, jako například

¹⁸ Syn krále Æthelwulfa, žil v letech 849–899, vládl 871–899.

¹⁹ Viz. např. HOWORTH, Henry H., *The Anglo-Saxon Chronicle, It's Origin and History*, in: *Archaeological Journal*, Vol. 65, s.l. 1908, s. 141–204.

²⁰ GILES, *The Anglo-Saxon Chronicle*, s. 86.

v zápisu k roku 988: „*Tento rok byl vypleněn Watchet, a Goda; devonshirský thegn zabit, a navíc k tomu bylo spácháno velké krveprolití.*“²¹ Jediný zápis, který z této neutrální roviny vystupuje, je hned druhý, který vikingsky zmiňuje. Vztahuje se k roku 793 a prvnímu opravdovému zaznamenanému nájezdu, při němž byl vypleněn klášter na ostrově Lindisfarne. Zápis předkládá jasnou zprávu o autorově názoru na vikingské nájezdníky, o nichž se v něm jasně mluví jako o něčem zlém. Jsou zde totiž vykresleni jako vyvrcholení pohrom a špatných znamení, jež ten rok postihly Northumbrijské království:

„*Tento rok přešly přes kraje Northumbrie hrozivá varování a velmi vyděsily lid; byly to nadměrné vichřice a blesky; a ohniví draci byli spatřeni létat na nebi. A veliký hladomor brzy následoval tyto symboly; a krátce poté, ten samý rok, šestého před lednovými Idami*²², *drancování pohanů žalostně zničilo boží chrám na Lindisfarne skrze plenění a krveprolití.*“²³

I přes již zmíněnou jazykovou neutralitu autorů *Anglosaské kroniky* však výsledný obraz severských bojovníků, jak si ho může čtenář sestavit, není ani v nejmenším pozitivní. Už první setkání se Seveřany víceméně předznamenává jejich další, přes dvě století trvající, aktivitu. To se však oproti všeobecnému povědomí odehrálo již pět let před vypálením kláštera na ostrově Lindisfarne, tedy v roce 787 někde na pobřeží Wessexu.

„*Tento rok si král Bertric*²⁴ *vzal za ženu Eadburgu, dceru krále Offy; a v jeho dnech připluly tři lodě Seveřanů, z Hearthalandu [Dánska]. A potom na to místo přijel reve*²⁵, *a chtěl je dovést do králova města, protože nevěděl, kdo jsou: a oni ho tam zabili. Toto byly první lodě Dánů, které vyhledaly zemi anglického národa.*“²⁶

Obecně tak hned tyto dvě první zmínky celkem jasně ukazují, co počínající vikingské nájezdy pro tehdejší Angličany znamenaly. Bylo to něco nového, neznámého a bezprecedentně děsivého, obzvlášť pro ty, kteří žili na východním pobřeží, a dost možná přetrvávali v určitém očekávání, kdy se nějaká taková „dračí loď“ objeví právě na jejich kousku pobřeží.

²¹ GILES, *The Anglo-Saxon Chronicle*, s. 87.

²² Označení římského kalendáře pro patnáctý den měsíců března, května, července a října, v ostatních měsících třináctý den.

²³ GILES, *The Anglo-Saxon Chronicle*, s. 40.

²⁴ Beorthric of Wessex – vládl 786–802

²⁵ Nižší správní úředník; předchůdce vrcholně-středověkých šerifů.

²⁶ GILES, *The Anglo-Saxon Chronicle*, s. 39.

Jak již bylo řečeno, je zbytek zápisů týkajících se nájezdů Seveřanů psán poměrně lakonicky, jelikož autoři do zápisů neprojektují své názory a pouze zaznamenají, že daná událost proběhla. Navíc jsou to zápisy tematicky poměrně jednotvárné, opakují se totiž přibližně tři typy informací. Pokud už autor uzná za vhodné se o vikinzích zmínit, tak pouze v souvislosti s pleněním, vražděním a bitvami. A zcela určitě ne pokaždé. Zdá se totiž, že v *Anglosaské kronice* jsou zachyceny pouze ty nejbrutálnější masakry a nejdůležitější vypleněná města. Podobně je to i s bitvami, které vyhráli skandinávští nájezdníci. Takové případy jsou zde zmíněny pouze pokud bitvu svedl některý anglosaský monarcha nebo významný šlechtic, a to obzvláště pokud v této bitvě padl. Druhou možností, proč zmiňovat vikinský triumf pak byla situace, kdy se tuto porážku podařilo ještě tentýž rok oplatit, jako například v roce 871:

„Asi tři dny poté, přivedli král Ethelred a Alfred, jeho bratr, velké vojsko do Readingu, a bojovali s tou armádou [Great heathen army] a na obou stranách bylo veliké krveprolití. A vévoda²⁷ Ethelwulf byl zabit a Dánové měli v držení místo masakru. A asi o čtyři dny později bojovali král Ethelred a Alfred, jeho bratr, proti celé té armádě u Ashdownu; ... a obě části té armády [seveřanské] byly obráceny na útěk a mnoho tisíc zabito; a boj pokračoval až do noci.“²⁸

Naopak výhrami Anglosasů nad severskými nájezdníky autoři kroniky ani zdaleka tolik nešetřili. Těchto případů totiž najdeme mnohem více. Navíc, čím rozhodnějšího a důležitějšího vítězství se Anglosasům podařilo dosáhnout, tím delší zápis je. Toto jsou také jediné podrobnější zápisy, které v kronice k vikingům nalezneme. Asi nejdelším je zápis k roku 921, kdy se sešlo několik takových vítězství – mimo jiné u Bedfordu, nebo Maldonu.²⁹ Dalším velice častým zápisem je jednoduché oznámení, že pohanské vojsko někam přešlo a tam přezimovalo. Viz zápis k roku 879: *„Tento rok odešla armáda z Chippenhamu do Cirencesteru a tam zůstala jeden rok.“³⁰* Není přitom příliš pravděpodobné, že by pohanští nájezdníci za celý rok, během něhož se sice přesunuli pouze o něco přes dvacet mil, nepodnikli jediné plenění okolních vesnic pro doplnění zásob, nebo podobné činnosti s tím související. A v některých případech to byly přesuny přes celou Anglii, a přesto nenalezneme žádnou zmínku o jejich činnosti mimo onoho přesunu a přezimování. Lze tedy předpokládat, že kronikáři tento fakt považují za natolik

²⁷ V anglosaském originále i moderní angličtině ealdorman, latinským ekvivalentem je dux.

²⁸ GILES, *The Anglo-Saxon Chronicle*, s. 51.

²⁹ Tamtéž, s. 70–71.

³⁰ Tamtéž, s. 55.

samozřejmý, že nepovažují za nutné se o něm vůbec zmiňovat a předpokládají, že čtenáři bude jasné, co Seveřané během tohoto přesunu páchají. Na druhou stranu však tento typ záznamů ukazuje, že Anglosasové si velice pečlivě hlídali, kde seveřanská vojska zrovna pobývají, a tedy, že měli obavy z toho, kam by se tato mohla vydat. O tom, že k nějakému plenění došlo, se dozvíme víceméně pouze v případech, kdy takto byla postihnuta významnější správní střediska.

Posledním častým jevem, kterým se vikingové *Anglosaské kroniky* vyznačují je porušování dohod. V jejich případě to samozřejmě znamená dohody mírové. Ty pro ně zjevně nepředstavovaly nic závazného. Tak, jak je snadno přijali, tak je stejně snadno je i porušili a na protistranu bez váhání zaútočili. Stalo se tak například v roce 917, kdy seveřanské vojsko „...vyjelo z Northamptonu a Leicestru, a porušilo mír, a povraždilo mnoho mužů v Hockertonu, ...“.³¹ Zajímavé však je, že se nikde nepíše o porušování jiné, svým způsobem přísahy, a to křtu. Ten je několikrát zmíněn jako podmínka, nebo doprovodný akt při uzavírání mírové smlouvy, jako například roku 878:

„...a také mu [Alfrédovi] slíbili, že jejich král přijme křest, a to také splnili. ...“³²

Nikde už se ale nedočteme, zda tito pokřtění Seveřané opravdu zůstali svému slibu vyznávat nadále křesťanskou víru věrní. Z absence jakýchkoliv zápisů na toto téma, by se mohlo zdát, že ano. Nejeví se však jako pravděpodobné, že by se všichni pokřtění Seveřané opravdu stali věrnými křesťany. Někteří to jistě skutečně vzali vážně a nové náboženství přijali opravdu za své. Většina jich však nejspíš křesťanskou víru vyznávala pouze naoko a užívala ji jako něco, co jim výhodně pomáhalo, a hned jak její výhody pominuly, tak ji zahodila jako obnošený plášť a vrátila se ke svým pohanským bohům a tradicím.³³ Důvodem, proč se tuto informaci nedozvíme, je ten, že pro autory odpadnutí od mírové smlouvy, jejíž součástí tento křest byl, automaticky znamenalo i odpadnutí od inkriminované smlouvy s bohem a podobně jako u běžného plenění tedy nebylo nutné to zdůrazňovat.

Posledním aspektem hodným zmínky jsou kronikáři zaznamenané počty vikinských lodí. Tato čísla nám samozřejmě obraz seveřanského nájezdníka, podávaný kronikou, nijak neovlivní, jsou však zajímavou ukázkou pochybné důvěryhodnosti jejich autorů v oblasti

³¹ GILES, *The Anglo-Saxon Chronicle*, s. 68.

³² Tamtéž, s. 54.

³³ Viz. BERENDOVÁ, Nora, *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.–12. století*, Praha 2013, s. 89.

početních údajů. Obzvláště pochybnou je v tomto ohledu pasáž mezi lety 833 a 851, kde se třikrát dozvíme, že severanské loďstvo čítalo 35 lodí a v roce 851 je to dokonce závratných 350 lodí.³⁴ Není samozřejmě vyloučené, že tyto počty jsou správné, spíše se však zdá, že autor těchto zápisů si čísla vymyslel, a když došel k roku 851, kdy byla flotila vikinských lodí oproti předchozím letům nezvykle velká, tak pouze zesateronásobil svůj původní oblíbený počet. O něco důvěryhodnějšími se zdají počty lodí udávané v souvislosti nejdříve s pleněním jakéhosi Olafa a o rok později s příjezdem budoucího krále Svena Vidlího Vouse³⁵, kdy je uvedeno 93 a 94 lodí. Nejvěrohodnější jsou pak údaje, u nichž počty dosahují pouhých jednotek a prostor na omyl se tak zužuje. Několikrát se pak autoři uvedení počtů raději vyhnou a oznámí nám pouze, že se u břehů objevilo loďstvo, nebo velké loďstvo.

Výsledný obraz severského nájezdníka tak, jak nám ho poskytuje *Anglosaská kronika*, je tedy veskrze negativní. Dozvíme se, že je to Dán pohanského vyznání, který do anglosaských království přišel pouze vraždit a plénit. Navíc se nedá věřit jeho slovu, protože je schopen porušit jakoukoliv uzavřenou dohodu. Jejich vojenské úspěchy jsou autory kroniky zmíněny jen zřídka, a naopak neúspěchy jsou zmiňovány i ty méně významné.

1.2. Ethelwerdova kronika

Dalším zkoumaným pramenem je kronika napsaná jistým Aethelwardem své příbuzné Matildě, abatyši essenské,³⁶ v originále nazvaným *Chronicon Æthelwardi*. Jediné, co nám sám o sobě říká, se dozvíme při popisu jejich spřízněnosti. Zatímco Matilda je potomkem krále Alfréda Velikého, Aethelward je potomkem jeho staršího bratra Æthelreda.³⁷ V současnosti je nejčastěji spojován s ealdormanem ze západní Anglie, který podepisoval listiny v letech 973–998, a byl významnou postavou na dvoře Ethelreda II.³⁸

Co se pojmenování Seveřanů týče, drží se *Ethelwerdova kronika* tradičního schématu. Textu tu tak naprosto dominují označení pohané a Dánové. Pouze několikrát jsou Seveřané označeni jako barbaři. Stejně jako v *Anglosaské kronice*, ani zde není jasné co pojmy pohan a Dán odlišuje, tím spíše, že na rozdíl od *Anglosaské kroniky*, zde obě tato označení často najdeme v jednom zápisu a zcela evidentně se vztahují ke stejnému

³⁴ GILES, *The Anglo-Saxon Chronicle*, s. 45–46.

³⁵ Sven Vidlí Vous – král Dánska 986–1014, král Anglie 1013–1014.

³⁶ Matilda – dcera Luidolfa, syna císaře Oty I.

³⁷ Æthelred I. – král Wessexu 865–871.

³⁸ Ethelred II. – král Wessexu 978–1013 a 1014–1016; Viz. LUTZ, Angela, *Æthelwards Chronicon and Old English Poetry*, in: *Anglo-Saxon England* 29, s.l. 2000, s. 177–178.

vojenskému tělesu. Zdá se tedy, že jde pouze o autorský záměr udělat text čtivější a všechna označení jsou zaměnitelná. Pokud jde o přesný výraz označení Dánové, i zde zastávám názor, že jde o běžné označení pro všechny obyvatele Skandinávie a Dánové je používáno proto, že právě s tímto národem se setkávali nejčastěji. Ne však výhradně.

Æthelwardova kronika vykresluje severské nájezdníky v té nejtradičnější, všeobecně známé podobě. Jako krvežíznivé, po kořisti bažící, smlouvy nedodržující barbary. To nejlépe dokazuje zápis k roku 851:

„Po sedmi letech Ceorl, hrabě devonský, vybojoval bitvu proti pohanům u Wembury, kde pobil mnoho Dánů a ukořistil vítězství. V průběhu toho roku barbari poprvé přezimovali na ostrově Thanet, jenž leží nedaleko Británie a má bohatá ale nevelká kukuřičná pole. Rok ještě neskončil, když přijela velká pohanská flotila tří set padesáti lodí k ústí řeky Temže, ..., a zničila města Canterbury a Londýn a zahnila na útěk Bertwulfa, krále Mercie, po porážce jeho armády. Po této bitvě se vrátili za řeku Temži vstříc jihu skrze provincii Surrey a král Ethelwulf se západními Angly se s nimi střetl: na obou stranách padlo nesmírné množství a do té doby jsme neslyšeli o tak kruté bitvě: tyto události se odehrály poblíž Ockley Wood.“³⁹

Co se vybojovaných bitev týče, je v tomto pramenu stejný systém jako v *Anglosaské kronice*. Vítězství vikingů je zmíněno pouze pokud při něm byl zabit některý významný anglosaský velmož, nebo pokud byly důsledky této bitvy nějak dalekosáhlé či významné pro celé Britské ostrovy, jako roku 841: *„Mezitím, po roce, bojoval král Ethelwulf proti Dánům na místě zvaném Charmouth, byl od nich poražen a vítězové si ponechali vlastnictví té země.“⁴⁰* Naopak pokud se Anglosasům podařilo vikingsy porazit, jsou zmíněna i víceméně bezvýznamná vítězství.

Dalším, tradičním motivem opakujícím se ve zprávách o severských nájezdnících je samozřejmě plenění. To je zde, stejně jako bitvy, vedeno ve stejném stylu jako v *Anglosaské kronice*. Dozvíme se tedy pouze o plenění pouze těch nejdůležitějších míst a měst sedmi anglosaských království, jako jsou Londýn, Canterbury a Rochester roku 840⁴¹, nebo několikanásobné plenění Kentu⁴² či celého království Mercie⁴³. Zároveň i zde, byť pouze párkrát, autor uvádí místa, na kterých vikingové přezimovali. To je další doklad toho, že

³⁹ GILES, *Old English Chronicles*, s. 23.

⁴⁰ Tamtéž, s. 22.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž, s. 22 a 24.

⁴³ Tamtéž, s. 30.

Anglosasové pečlivě monitorovali pohyb severských hord a dokud tyto byly na anglické půdě, přetrvával strach z jejich dalšího pohybu.

Specialitou této kroniky je pak porušování mírových i jiných smluv ze strany Seveřanů. Tohoto jevu si autor všímá v neobvyklé míře. O tomto pro autora hanebném činu se v textu kroniky dočteme na čtyřech místech, což je v poměru k celkovému počtu zápisů k vikinským aktivitám celá čtvrtina, a to už z porušování smluv dělá poměrně výrazný rys chování severských nájezdníků. Anglosasové byli zřejmě vůči takovýmto smlouvám velmi důvěřiví, a i navzdory své zkušenosti věřili, že je budou Seveřané dodržovat. Vždy poté, co byla takováto smlouva porušena, následovalo vyplnění poměrně rozsáhlých oblastí, a to zřejmě bez nějaké vojenské odezvy ze strany Anglosasů. O žádném závažném odporu nebo odražení vikinského vpádu se totiž kronikář nikdy nezmiňuje, jako např. k roku 878: „*Na konci toho roku tudíž tato odporná lůza porušila smlouvu, kterou uzavřeli s východními Angly a zabrali jejich zimoviště v Chippenhamu. Lidé byli všude neschopni odolat: někteří byli těmi bezbožnými lumpy zahnáni přes moře do Galie.*“⁴⁴

1.3. Život krále Alfreda

Autorem dalšího, velmi významného, pramene byl mnich velšského kláštera svatého Davida jménem Asser. Předpokládá se, že sám pocházel přímo z Walesu, protože ve svém díle používá keltská jména a Angličané jsou vždy pojmenováni jako Sasové. K těm měl zjevně všeobecně dobré vztahy, koneckonců mezi nimi prožil velkou část života, a od jejich krále se mu dostalo nejedné pocty. Právě Alfréda Velikého vedla Asserova pověst učence k tomu, aby jej pozval na svůj dvůr, kde později vždy přibližně půl roku pobýval. Za jeho dobré služby mu pak Alfréd někdy před rokem 900 věnoval klášter Exeter a zároveň jej jmenoval biskupem v Sherborne. Možná již v této pozici pak Asser sepsal zde zkoumaný životopis svého chleboďárce. Zemřel někdy kolem roku 910.⁴⁵

Přestože prameny anglosaského původu výrazně čerpají ze svých předchůdců, Asser se v oblasti pojmenování do jisté míry odlišuje. V celém svém díle totiž severské nájezdníky bez výjimky označuje pouze jako pohany. Ani v jednom případě se tak zde neobjeví jinak tradiční označení Dánové. Je otázkou, jaké ho k tomu vedly důvody. Nejpravděpodobnější se zdá, že pro něj jako pro mnicha, byl etnický původ nájezdníků pustošících Britské ostrovy až druhořadá záležitost po víře. Použití víry jako hlavního způsobu oddělení nájezdníků od místního obyvatelstva mu navíc umožňovalo připisovat „zavrženíhodné“ činy, které

⁴⁴ GILES, *Old English Chronicles*, s. 31.

⁴⁵ *The Catholic Encyclopedia*, Vol. I., New York 1913, s. 798.

vikingové páchali, právě jejich odlišnému náboženskému vyznání. A naopak, pokud se křesťanům podařilo pohany odrazit, nebo dokonce porazit, zvyšovalo to prestiž křesťanské víry a také její postavení jako toho „pravého“ náboženství.

Ve svém přímém popisu vikinských nájezdníků se Asserův *Život krále Alfréda* soustřeďuje víceméně výhradně na působení již výše zmiňované *mycel heathen here* (tedy velké pohanské armády). Ta totiž výrazně ovlivnila celou dobu života wessexského krále Alfréda, obzvláště pak začátky jeho vlády. Zde už se jednotný charakter anglosaských pramenů projevuje. Ačkoliv počet vyhraných bitev je na obou stranách víceméně vyrovnaný, systém jejich výběru je odlišný. Ty, v nichž vyhráli Anglosasové či křesťané, mohou být i méně významného charakteru a na celkové situaci na Britských ostrovech nic neměnit, ačkoliv je v tomto ohledu Asser umírněnější než jiní. Naopak bitvy, v nichž vítězí pohanskí nájezdníci, jsou opět pouze takové, jejichž následky byly dlouhodobé, například díky nim došlo ke změně vlastnictví nějakého území, smrti krále, nebo jako specialita tohoto textu v nich byl poražen Alfréd. Tak jako jinde, je i u Assera v textu obsažena ukázka vikinské bojové zdatnosti. Je tomu tak i při popisu obléhání pohany obsazeného Yorku, kdy se do kouta zahnaní vikingové vzeprou a téměř vyhladí celou northumbrijskou armádu⁴⁶, či v bitvě u Willy, kdy klamným útekem vylákají Alfrédovu armádu z její výhodné pozice a na hlavu ji porazí.⁴⁷ Dojde však i na poměrně výrazné znevážení severánské statečnosti. Je jím popis útěku z prohrané bitvy, kdy podle něj pohané „*prchli jako ženy*“.⁴⁸ Stejným stylem jako bitvy jsou vybírána i města, jejichž vyplenění je zmíněno. Jsou to výlučně významná města jako Londýn, Canterbury nebo Reading, královské sídlo wessexského krále.

Opět se zde objevuje i další aspekt vikinského chování oblíbený mezi autory anglosaských pramenů, a to porušování smluv. Není zde tak akcentován, jako v *Ethelwerdově kronice*, ale není ani pominutelný. Při porušení dohody uzavřené s Alfrédem v roce 876, při hrozbě obsazení hradu Wareham a vyplenění k němu přilehlého kláštera, je tento akt označen jako „*obvyklá zrada*“⁴⁹. Z toho vyplývá že porušení smlouvy ze strany pohanských vikingů nebyl nijak překvapivý čin. Přesto i u Assera se zdá, že byli Anglosasové nepoučitelní, a i přes znalost této jejich proradnosti byli vždy zastiženi nepřipravení a následky pak byly nezanedbatelné.

⁴⁶ GILES, *Old English Chronicles*, s. 52.

⁴⁷ Tamtéž, s. 54.

⁴⁸ Tamtéž, s. 50.

⁴⁹ Tamtéž, s. 58.

Výrazněji než jinde, se v *Životě krále Alfréda* projevuje fakt, že Anglosasové velmi pozorně sledovali pohyby vikinských vojsk. Tím spíše tomu tak bylo u *mycel here*, která jejich země sužovala několik desetiletí. Bylo to pro ně natolik důležité, že do životopisu krále Wessexu se dostaly i pohyby tohoto vojska s Wessexem nesouvisející. I po porážce u Chippenhamu pro ně toto vojenské těleso zůstalo natolik velkou hrozbou, že Asser její pohyb sleduje i při jejím působení na kontinentu. Zároveň je zde neobvykle zdůrazňováno usazování vikingů na Britských ostrovech. Je tomu tak v roce 876, kdy se po jejím dobytí severanský král Halfdan a jeho lidé usídlili v Northumbrii, nebo roku 880, kdy se část armády poražené u Cirencesteru usídluje ve Východní Anglii.

1.4. Dopisy Alcuina z Yorku

Dalším pramenem, kterým se zde budu zabývat, jsou dopisy Alcuina z Yorku, napsané v reakci na vyplenění kláštera Lindisfarne v roce 793. Alcuin se narodil kolem roku 740 poblíž Yorku do northumbrijské šlechtické rodiny. Již od nízkého věku byl ale svěřen klášterní škole v Yorku. Později zde byl vysvěcen na diakona a stal se správcem místní školy a knihovny. Na pozvání Karla Velikého se pak stal členem jeho dvora a Karlovým rádcem. V roce 796 byl jmenován biskupem v Tours, kde setrval až do své smrti, ačkoliv bylo jeho přáním zemřít v Yorku.⁵⁰

Přímo vikinským nájezdem na northumbrijské pobřeží se Alcuin věnuje v pěti dopisech adresovaných opatovi Lindisfarne, biskupu Highbaldovi, a bratrům v kláštrech Wearmouth a Jarrow. O nájezdnících vždy mluví jako o pohanech, což naznačuje, že sami Angličané tehdy ještě nevěděli, kdo je to vlastně napadl a vyplenil. Nejvýmluvnější v zobrazení nájezdníků je hned první dopis adresovaný Highbaldovi zřejmě bezprostředně poté, co se Alcuin o vyplenění kláštera doslechl. Hned na začátku se od něj dozvíme alespoň částečný popis toho, co vikingové v Lindisfarne provedli: „... *pohané znesvětili Boží útočiště, prolili krev svatých kolem oltáře, zničili dům naší naděje a pošlapali těla těch svatých jako hnůj na ulici.*“⁵¹ Následně i přidává modlitbu: „*Ó Pane, ušetři svůj lid a nedej pohanům své dědictví, aby si pohané nemohli říct, „Kde je Bůh křesťanů?“*“⁵² Celou tuto situaci pak považuje za boží trest a připojuje rady, jak se chovat lépe, aby se takovýto trest již neopakoval. Nabádá lindisfarnské řeholníky, aby se oblékali střídmě, neholdovali

⁵⁰ DALES.

⁵¹ Tamtéž, s.36.

⁵² Tamtéž.

alkoholu a nepodléhali požitkům těla.⁵³ Na úplném konci dopisu pak zmiňuje, že pohané při svém nájezdu nepobrali jen hmotné bohatství, ale i některé „chlapce“ a nabízí jakoukoliv možnou pomoc. U Alcuina se tak nejedná o klasický negativní pohled. Spíše severské nájezdy využívá ke kritice poměrů v církvi a snaží se je použít k tomu, aby přiměl anglické řeholníky ke změně životního stylu.

V dalších dopisech pak opakuje své přesvědčení, že se jednalo o boží trest a podává northumbrijským mnichům rady, jak se ochránit, pokud by se nájezdy měly opakovat. A i přesto, že se v prvním dopise Higbaldovi táže, jakou jistotu mají britské kostely, když je jejich vlastní svatí nechraňují, v dalších dopisech už mnichy opět nabádá, aby věřili v jejich ochranu. Zároveň jim připomíná, kolik nepřátel srazil k zemi král Ezechijáš jedinou modlitbou. Nejvíce se na toto téma rozepsal v dopisu řeholníkům z klášterů Wearmouth a Jarrow.

„Považte, kdo vás má bránit proti pohanům, kteří se objevili podél vašeho pobřeží. Svěřte svou naději Bohu a ne zbraním. Věřte v modlitby vašich otců, ne fyzický útěk. Takže nakonec budete jejich syny, pokud se budete držet jejich kroků. Svatost místa nenapomáhá zlosynům, ale integrita náboženství učiní muže dobrých činů hodny boží ochrany. [...] Vnější nepřítel má sílu díky nepříteli uvnitř. [...] Necht' je trest ostatních varováním pro vás, a utrpení několika záchranou mnoha.“⁵⁴

Zároveň se zde zmiňuje o tom, že nájezdy pohanů jsou vyplněním biblického proroctví o příchodu zla: „*Od severu se valí neštěstí na všechny obyvatele země, ' řekl mi Hospodin*“.⁵⁵ Naposledy se pak Alcuin o Vikinzích zmiňuje v dopisu z roku 797 adresovaného lidu Mercijského království: „*Největší nebezpečí visí nad tímto ostrovem a lidmi, jež na něm žijí. Pohané navykle pořádají pirátské nájezdy na naše břehy, věc, o níž doposud nikdo neslyšel.*“⁵⁶ Načež opět kritizuje rozbroje mezi Angličany a církev.

Alcuin nám tedy podává krásný obraz z doby, kdy éra nájezdů teprve začínala. Jejich původ a záměry ještě byly z velké části zahaleny tajemstvím. Co se však již projevilo, byly jejich často velmi brutální praktiky, tak jak je Alcuin popisuje v prvním dopisu biskupu Higbaldovi. Věcí, jež se v kronikách a análech mockrát neobjevuje, je Alcuinova zmínka o únosu některých obyvatel Lindisfarne. Pokud už se totiž někdy jindy o nějakém únosu

⁵³ DALES, s. 37.

⁵⁴ Tamtéž, s. 39–40.

⁵⁵ Jer 1.14.

⁵⁶ DALES, s. 65.

dočteme, jedná se o situaci, kdy Severané požadují výkupné, což v tomto případě zjevně neplatí. Poslední význačný bod, je označování nájezdů jako božího trestu za zkaženost Angličanů. To je jev u církevních autorů poměrně obvyklý. Alcuin na něj však klade mnohem větší důraz než kdokoliv jiný. Zůstává tedy otázkou, zda to takto cítili i ostatní, obzvláště právě nejvíce postižení Angličané, nebo je to čistě Alcuinovo subjektivní pojetí situace.

1.5.Irské anály: Tři fragmenty

První z irských pramenů použitých v této práci jsou *Fragmenty irských análů*. Jedná se o kompilaci, která vznikla nejspíše v Osraighe na počátku 11. století jako podpora mocenských ambicí Donnchada Mac Gilla vládnoucího v Osraighe mezi lety 1003 a 1039. Samotné zdroje této kompilace nejsou známy, natož dochované, ale podle Joan Radnerové měl autor původní práce zdroje tři. Byly to zprvu anály zachycující popisovanou dobu a sloužící jako základní kostra textu. Dalším zdrojem byly legendy, použité hlavně pro období před rokem 735. Posledním pak zřejmě byla kronika zaznamenávající poslední roky v zapsané v této kompilaci.⁵⁷

Irské kroniky se od ostatních ve věci vikingů liší hlavně v jedné věci, a to ve způsobu, jakým je pojmenovávají. Je v nich totiž striktně rozlišeno, ze které země pochází jednotlivá vojska. První ze dvou hlavních pojmenování tak jsou obligátní Dánové, kteří se objevují ve všech textech. Druhým pak jsou poněkud složitější Lochlanné. Ti jsou editorem hned na začátku třetího fragmentu v poznámce pod čarou označeni za Nory, „kteří jsou v Irsku usídlení během posledního půl století“⁵⁸, tedy od začátku století devátého. Z dalšího textu pak ale jasně vychází, že jsou tím myšleni i Norové přijíždějící přímo z Norska, protože je v textu přímo zmíněna „země Lochlannů“ přičemž z kontextu je jasné, že je míněno Norsko. Tento neobvyklý jev je zřejmě daný specifickým vztahem Irů k Severánům (k tomu viz. níže). Na rozdíl od anglosaských pramenů je zde velmi často používáno i označení Severané, a vzhledem k povaze autora se samozřejmě nešlo vyhnout ani náboženskému označení pohané. Na konci celého textu se pak ještě zjeví zajímavá anomálie v klasickém označení Dánové/ Lochlanné. V originálním textu se zde totiž objevují výrazy *Dubgall* a *Fiongall*. První z nich znamená „tmaví cizinci“ a označuje Dány a druhý analogicky znamená „světli [či světlovlasí] cizinci“ označující naopak Nory.⁵⁹

⁵⁷ RADNER, Joan N., *Writing History: Early Irish Historiography and the Significance of Form*, in: *Celtica*, volume 23, s.l. 1999, s. 321–322.

⁵⁸ O'DONOVAN, s. 115.

⁵⁹ Tamtéž, s. 245.

Obraz, který nám podává autor fragmentů je poněkud odlišný od obrazu podávaného v jiných zemích. Ačkoliv kronikář sám k nim chová zjevný odpor a pohrdání, svěště obyvatelé irského ostrova tento postoj zdaleka nesdíleli. Irové totiž, na rozdíl od Anglosasů, Franků a jiných, se Seveřany do jisté míry spolupracovali. To bylo nejspíše dáno rozdrobeností a nejednotností irských království.⁶⁰ Jednotlivé klany tak využívaly pomoc seveřanských smeček vůči svým nepřátelům, v některých případech dokonce i proti jiným vikingům. V tom případě to vždy byli Dánové proti Norům, a ne například Dánové mezi sebou. Bylo to tak například i roku 852 kdy:

„V ten samý rok muži z Munsteru vyslali posly k Cearbhallovi, synu Dunlaingovu, aby přišel, berouc s sebou Dány, a povstání z Osraighe, aby jim pomohl a ulehčil od Seveřanů [Norů], kteří je v té době týrali a plenili.“⁶¹ Před bitvou pak měl k Dánům následující proslav: „Prokažte dnes svou chrabrost, neboť Lochlanné jsou vašimi úhlavními nepřáteli, neboť jste proti sobě vybojovali mnoho bitev a již dříve jste se vzájemně vraždili. Je pro vás dobře mít nás dnes proti nim po svém boku, a co víc, nestojí vám za to, abychom u vás spatřili podlost nebo zbabělost.“⁶²

Svůj nesouhlas se spoluprací irských vládců se severskými nájezdníky pak autor přímo vyjadřuje v zápisu k roku 859: *„Je to pro Iry žalostné následovat ten zlozvyk bojovat mezi sebou, a že dohromady nepovstanou proti Lochlannům.“⁶³ Autorovo přání však vyslyšeno nebylo, protože ačkoliv se některé dva kmeny občas proti nájezdu vikingů spojily, i nadále spolupráce Irů se Seveřany pokračovala. Ani tato spolupráce však Seveřanům nebránila v plenění celého ostrova. Tak jako i jinde je i zde vždy zmíněna pouze oblast či důležité sídlo, na který byl proveden nájezd. Navíc zřejmě docházelo i k tomu, že se někteří Irové ve Vikinzích zhlédli a jako roku 854: „... mnozí opustili svůj křesťanský křest a připojili se k Lochlannům a vyplenili Ard-Machu a odnesli všechno její bohatství; ale někteří z nich učinili pokání a vrátili se, aby učinili satisfakci.“⁶⁴ O čtyři roky pozdější zápis o nich říká následující: „... lidé, kteří se zřekli svého křtu, a většinou se jim říkalo Seveřané, neboť měli zvyky Seveřanů a byli jimi podporováni, a přestože původní Seveřané byli pro kostely špatní, tito byli mnohem horší, v jakékoliv části Erinu se nacházeli.“⁶⁵*

⁶⁰ Viz. BRONDSTED, Johannes, *Vikingové: Sága tří staletí*, Praha 1967, s.199–200; nebo KOŠNAR, Lubomír, *Severní Evropa v raném středověku a vikinská expanze*, Praha 1993, s. 91–94.

⁶¹ O'DONOVAN, s. 131.

⁶² Tamtéž, s. 133.

⁶³ Tamtéž, s. 161.

⁶⁴ Tamtéž, s. 127.

⁶⁵ Tamtéž, s. 139.

Hned v prvním zápisu ve třetím fragmentu je však popsán i další jev, který se v pramenech z jiných zemí neobjevuje, a to boje a bitvy mezi samotnými vikinky. A jak už bylo řečeno výše, i v těchto případech to bez výjimky byly boje mezi Dány na jedné a Nory na druhé straně. V nezvykle dlouhém zápisu k roku 851 je pak v jedné pasáži následující po bitvě, v níž vyhráli Dánové, ukázána nepřekonatelná nenávisť, která mezi těmito národy zřejmě panovala, a zároveň je zde téměř určitě přehnaně zobrazená jejich krutost a barbarství.

„Nyní poslal Maelsechlainn, král Teamhairu, posly k Dánům. A při jejich příchodu Dánové vařili a podpěrami jejich kotlů byly hromady těl Lochlannů a jedna strana rožňů na nichž viselo maso, byla zabodnuta do těl Lochlannů a oheň pálil ta těla, takže ze svých žaludků vychrlili maso a tuk, které snědli den předtím. Maelsechlainnovi poslové je uzřeli v tomto stavu a Dánům to vyčetli. Danové odpověděli: ,Tohle je způsob, jakým by oni chtěli nás!“⁶⁶

Výjimkou pak byla „občanská válka“ mezi Lochlanny v roce 869. Po smrti jejich krále Albdana⁶⁷ vyhnali jeho mladší dva synové svého staršího bratra Ragnalla, aby se nezmocnil vlády.⁶⁸ Jak si oni sami vládu rozdělili už se autor kroniky nezmiňuje.

Jak již bylo řečeno, obraz, který tato kronika o severských nájezdnících podává, je v jistém směru odlišný. Ne ve vykreslení samotných vikingů, ale v jejich vztazích s obyvateli ostrova sužovaného jejich nájezdy. Ti totiž byli s vikinky schopni ve stejné míře válčit jako spolupracovat a využít tak jejich nesmírné válečnické zkušenosti proti svým nepřátelům. Takováto situace se nikde jinde na světě neobjevuje. Obraz vikingů jako takových však zůstává stejný. Jsou to krvelační a sadističtí násilníci toužící po kořisti, pro jejíž získání jsou schopni udělat prakticky cokoli. Jsou zrádní a nedodrží uzavřené smlouvy, v čemž se ovšem od Irů samotných nijak neliší. Jejich jedinou pozitivní vlastností, ač nikdy nahlas nepřiznanou, tak zůstává jejich již zmíněné umění válčit. Novinkou do mozaiky obrazu vikinského nájezdníka je zde fakt, že bojují i sami mezi sebou a Dánové s Nory vůči sobě zřejmě mají až nečekaně velkou zášť.

⁶⁶ O'DONOVAN, s. 124–125.

⁶⁷ Ve staroseverštině zřejmě Halden, nebo Halfdan.

⁶⁸ O'DONOVAN, s. 159.

1.6. *Bella parisiacae urbis* (Války o město Paříž)

Dalším důležitým zkoumaným pramenem je dílo napsané Abbem, mnichem pařížského kláštera Saint-Germain-des-Prés, které popisuje vikinské útoky na Paříž v letech 885–896. Sepsáno bylo v devadesátých letech 9. století, tedy v období, kdy se události v něm popisované právě děly. O samotném autorovi není mnoho známo. On sám nám říká, že pochází z Neustrie a je mnichem a jáhnem v již výše zmíněném klášteře, a že studoval pod vedením mnicha Aimoina⁶⁹. Další informace jsou velice řídké a pouze nám upřesňují dobu jeho života.⁷⁰

Abbovy Války o město Paříž jsou jedním z pramenů, ve kterých jsou severští nájezdníci zobrazení naprosto negativně, prakticky až jako ztělesnění zla. To nám v první řadě dokazují mnohá velice barvitá označení, které pro ně Abbo používá. Samozřejmě tak jako jinde i zde je nejčastějším používaným označení Dánové. To ani zde nemusí nutně znamenat, že šlo pouze o obyvatele oblastí spadajících pod dánského krále, ale mnohem spíše jde o jméno, které křesťanští autoři používali pro označení všech Skandinávců. Mnohem méně, než je jinde obvyklé, zde najdeme jinak druhé nejtýpější pojmenování, a to pohané. Zcela jistě však nejde o důkaz, že by tato armáda sestávala z již pokřesťanštěných Severanů. Mimo jiné i proto, že jsou v jednom místě přímo nazváni jako: „*kohorty bezvěrych nepřátel*“.⁷¹ Mnohem spíše je to dané použitím širšího slovníku, než je tomu u autorů například analistických kronik. Najde se zde totiž několik pojmenování, která jasně ukazují, že tito nájezdníci, ať už byli z jakékoliv části Skandinávie, rozhodně nebyli křesťané a také vyjadřují autorův krajně negativní postoj k vikingům. Zde se objevuje již zmíněné ztělesnění zla, neboť jsou Severané zobrazeni jako „*ta rasa Satanova*“⁷² a „*ti přátelé Plutovi*“⁷³, přičemž ten byl v křesťanském prostředí se Satanem asociován. Další pojmenování pak zahrnují výrazy „*ti krutí*“, „*chmurní*“, „*zlá kohorta, vražedná falanga, ponurý dav*“. Definitivní obraz autorova pohrdání k těmto nájezdníkům doplňují dvě věty pojící se k jednomu úseku obléhání z počátku roku 886:

„*Mozky těch lumpů byly vytlučeny z jejich lebek.*“⁷⁴

⁶⁹ Sepsal dílo o zázracích svatého Germana z Paříže.

⁷⁰ Viz. ABBO, s. 1.

⁷¹ Tamtéž, s. 51.

⁷² Tamtéž, s. 41.

⁷³ Tamtéž, s. 29.

⁷⁴ Tamtéž, s. 47.

„... Ani nemůže hanebný lump nikdy doufat, že unikne drtivé smrti. ...“⁷⁵

Obsah prvních dvou částí Abbova textu se točí výhradně kolem snahy severských nájezdníků o proražení pařížské obrany a jejího následného vyplnění a jejich vojenských činností v oblasti obléhaného města. Hned po příplutí Dánů k hradbám Paříže se, podle Abba, pařížský biskup Gozlin setkal s jejich velitelem Siegfriedem, který „...; ačkoliv král pouze jménem, stále velel mnoha vojákům ...“⁷⁶ a vedli mezi sebou následující debatu:

„Ó Gozline, prokaž sobě a tobě svěřenému stádu milost. Abyś nemusel dojít zkázy, prosíme tě, splň naši žádost. Dej nám své svolení, abychom mohli jít svou cestou, daleko za toto město. Nedotkneme se v něm ničeho a zachováme a budeme bránit všechny výsady které patří tobě a Odovi, jenž je nejušlechtilejší ze všech hrabat, a jenž je budoucím králem. Strážce města stane se hradbou království.

Na to Pánův biskup, v nejvyšší věrnosti, odpověděl těmito slovy: ‚Naším králem Karlem nám bylo svěřeno toto město k ochraně; jím, jehož majestátní říše se rozléhá téměř po celé zemi, z Pánovy vůle, a jenž je králem a pánem mocných. Říše nesmí trpět zničením tohoto města; a naopak toto město musí chránit říši a udržovat mír. Nyní, pokud by byly náhodou tyto hradby, svěřeny tobě, tak jako jsou svěřeny nám, a ty jsi byl požádán udělat to, co žádáš po nás, považoval byś to za správné a souhlasil?‘ Siegfried odpověděl: ‚Na mou čest, raději bych měl hlavu useknutou mečem a pohozenou psům. Přesto, pokud nesouhlasíš s mými podmínkami, necháme na vás za úsvitu naše obléhací stroje vrhat otrávené šipky; za úsvitu poznáte prokletí hladu. Bude to pokračovat roky.‘“⁷⁷

Z toho je zřejmé že vůdce nájezdníků Siegfried je zde vyobrazen jako rovnocenný protivník, s nímž je biskup Gozlin, momentální vládce města, ochoten jednat. Zároveň není zmíněn žádný překládající prostředník, což by naznačovalo, že alespoň jeden z vyjednávajících byl schopen se dorozumět řečí toho druhého. Žádný jiný Severan už však v takto umírněném světle nevystupuje. Jak již bylo řečeno, je valná většina textu věnována marné vikinské snaze prorazit pařížské opevnění, což se jim ale navzdory drtivé převaze nepodaří. Celé obléhání je Abbem pojato jako jakýsi souboj satanských sil v podobě vikingů, kteří jsou zároveň ztělesněním hříchu, a sil svatých, hlavně svatého Germana, kteří ochraňují obránce Paříže a dodávají jim sílu.⁷⁸ Důsledkem toho pak byl fakt, že pouhých

⁷⁵ ABBO, s. 49.

⁷⁶ Tamtéž, s. 31.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž, s. 11.

asi dvě stě franských bojovníků bylo schopno odolat přesile čtyřiceti tisíc „chmurných“.⁷⁹ Nepochybně i díky tomu byl opat Ebolus schopen velmi hrdinského činu: „... *Jediným kopím, probodl sedm Dánů najednou a v žertu řekl svým vlastním, aby je vzali do kuchyně.*“⁸⁰

Při stejné fázi obléhání dokonce podle Abba došlo k božímu zásahu. Poté, co Seveřané spálili pevnost chránící bránu do města, zasáhla právě boží moc: „... *Nepřejíce si abychom my, kdož ho známe, trpěli další trýzeň, náš Pán, naplněn soucitem k nám, nařídil, aby ten strašný kouř spadl na ty, jež ho stvořili ...*“⁸¹ načež na věže oné brány vyběhli dva vlajkonoši se „*standartami zbarvenými šafránovou žlutí*“, které Dány vyděsily a oni prchli. Vzhledem k délce a neúspěšnosti obléhání tak došlo i na plenění okolí města, které zde však postrádá onen typický vikinský nádech, neboť šlo prakticky o klasické shánění zásob pro obléhání. Tyto výpravy Seveřanů se obvykle konaly východním směrem od Paříže a během jedné z nich byl zabit i Robert I., hrabě z Troyes.⁸²

I přestože byli severští nájezdníci autorem znevažování – jak barvitými přízvisky, tak zjevnou neschopností zdolat pařížské hradby – tak z Abbova díla nevyšli při nezaujatém pohledu zcela negativně. Nejspíše naprosto nechtěně totiž Abbo přenesl většinu zásluh na franském vítězství na svatého Germana, nebo samotného Boha, a co se vojenského umění vzešly z jeho popisu událostí vikingové prakticky jako nesrovnatelně lepší válečníci. Jejich smůlou byla vlastně pouze špatná víra. Do pozadí tak byly odsunuty reálné vojenské zásluhy velitelů pařížské obrany v čele s hrabětem Odem, kteří byli schopni více jak rok odolávat veliké přesile.

Obraz severského nájezdníka, tak, jak nám ho předkládá pařížský mnich Abbo je tedy následující. vikingové jsou pro něj sémě Satanovo, či alespoň jeho přátelé. Od toho se pak i odvíjí to, že jsou na obyvatele Franské říše posláni jako trest za jejich hříšné životy, přesto jim ale svatí i samotný Bůh vždy ve chvíli nejvyšší nouze pomohou vikinské útoky odrazit. Zřejmě poněkud nechtěně jsou ovšem Abbem vikingové popsáni jako velice zkušené a všeobecně dobří bojovníci a minimálně jejich král, či vůdce je považován za dostatečně hodného k jednání se samotným biskupem.

⁷⁹ABBO, s. 35. Čísla jsou zcela logicky nepřesná a upravena tak aby daly najevo jak velké přesile se křesťanským bojovníkům podařilo odolat.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž, s. 37.

⁸² Tamtéž, s. 53.

1.7. Život Ansgarův

Dalším zkoumaným pramenem je životopis svatého Anskara, arcibiskupa Brémsko-Hamburského. Ten byl sepsán jeho nástupcem na biskupském stolci, svatým Rimbertem. O něm samotném toho není příliš známo. Podle *The Catholic Encyclopedia* byl buď Vlám nebo dokonce Seveřan a jeho domovským klášterem byl flanderský Turhault. Samotného Anskara doprovázel při jeho misijní činnosti ve Skandinávii. Na to se poté při svém arcibiskupském působení snažil navázat, ale o tom chybí podrobné informace. V roce 884 dokonce údajně zahnal vikinské nájezdníky při nájezdu na Frísko.⁸³ Vzhledem k neúspěchu jeho misii a přímému styku s nájezdy by se dalo čekat, že Skandinávce ve svém díle nebude nijak šetřit, překvapivě k tomu však nedošlo.

Stejně jako irští kronikáři i Rimbert v Anskarově životopise rozlišuje jednotlivé skandinávské národy, respektive Dány a Švédy. Norové se v jeho díle neobjevují, protože s nimi Anskar zjevně neměl co dočinění. Etnické označení Skandinávců je pak používáno ve většině díla. Snad nejméně ze všech zkoumaných pramenů se zde objevuje označení pohané, což je vzhledem k Anskarově misijní činnosti mezi těmito národy poněkud paradoxní. To že zde vikingové nejsou přímo označováni jako pohané, neznamená, že by nedošlo ke kritizování jejich původní pohanské víry. Anskar byl totiž mimo jiné na svou první misii poslán i proto, aby dohlédl na to, že se čerstvě pokřtěný dánský král Harald⁸⁴ „nenavrátil ke svým předchozím chybám“⁸⁵ a o jejich bozích je dále v textu řečeno následující: „... a začali slibovat a obětovat svým bohům, kteří byli démony ...“⁸⁶. Několikrát jsou také Seveřané označeni za barbarský lid, nebo barbarské národy. Obraz tehdejšího názoru na vikingy pak definitivně dokresluje názor corvejského opata Wala na vyslání misie do Dánského království: „... v té době se mu to zdálo být odporné a špatné, že by měl být někdo proti své vůli nucen žít mezi pohany.“⁸⁷

Misijní činnost je v Anskarově životopisu hlavní částí obsahu, z níž se o Vikinzích něco dozvíme. S ohledem na to jsou to tedy informace téměř výhradně o tom, jak v obou zemích v době Anskarova působení „... počty těch, kteří by měli být zachráněni v pánu rostly.“⁸⁸ případně „Bylo mnoho těch, kteří byli dobře naladěni vůči jejich misii a kteří

⁸³ *The Catholic Encyclopedia*, Vol. XIII., New York 1912, s. 57.

⁸⁴ Harald Klak – dánský král mezi lety 812–814 a 819–827.

⁸⁵ ROBINSON, s. 42.

⁸⁶ Tamtéž, s. 65.

⁸⁷ Tamtéž, s. 42.

⁸⁸ Tamtéž, s. 44.

*dobrovolně naslouchali učení Páně.*⁸⁹ Z toho by se zdálo, že Anskar zaznamenával významné misijní úspěchy a možná tomu tak i opravdu bylo, ale zřejmě nikdy výrazně nepřezily jeho odchod ze země. V Dánsku totiž až do desátého století neexistují téměř žádné archeologické doklady vyznávání křesťanské víry.⁹⁰ O neúspěchu švédské misie, po Anskarovi vedené biskupem Gautbertem, dokonce píše sám Rimbert. *„V tento čas se také stalo, na popud Ďáblův, že Švédové byli zaníceni zápalom a zuřivostí a počali zákeřnými způsoby pronásledovat biskupa Gautberta.*⁹¹ Nakonec došlo k útoku na jeho sídlo, k jeho vyplenění a vyhnání Gautberta i s ostatními kněžími ze země. Rimbert navíc dodává, že se tak nestalo z popudu krále ale lidu.⁹² Tím se dostáváme k poslednímu aspektu působení křesťanských misionářů v pohanské Skandinávii. A totiž, že k němu docházelo z popudu panovníků, kteří si je do své země pozvali, případně je pak také naopak mohli vyhnat, jako dánský král Horik mladší.⁹³ Ten je ovšem zanedlouho povolal zpět, čímž se dokazuje, že oficiální vyznávání křesťanské víry u těchto panovníků trvalo pouze po dobu, po kterou se jim to vyplatilo. Již zmiňovaný Harald Klak toho využil k získání vojenské pomoci císaře Ludvíka Pobožného a znovuzískání královského trůnu.

Pozoruhodné je, jak málo se Rimbert zmiňuje o nejvýraznějším rysu vikingů – plenění. To je zmíněno pouze třikrát. Nejvýrazněji je to v příběhu o tom, jak poustevník Herigar zachránil Birku a Sigtunu před vypleněním Dány pod vedením vypuzeného krále Annunda, který jim Birku slíbil za pomoc při dosazení zpět na trůn. Herigar ovšem s Boží pomocí Annunda přemluvil a ten poslal Dány pryč a dokonce navrátil všechnu kořist, kterou do té doby získal. Zhrzení Dánové pak na zahojení alespoň vyplenili nejmenované slovanské město na pobřeží Baltu. Druhým případem pak je vyplenění Hamburku, připisované k roku 845⁹⁴, kterého se obávali už při jeho zakládání: *„Jelikož byla tato diecéze umístěna v nebezpečných oblastech a panoval strach, že by mohla být zničena v důsledku divokosti barbarů ...*⁹⁵ U něj se ovšem projevuje jedna zvláštnost. Obě dvě násilná setkání s vikingsy, která se přímo dotkla samotného Anskara, vedle útoku na Hamburk je to přepadení jeho lodi při cestě na misii do Švédska, jsou připisována pouze nejasným *„pirátům“*. Není zmíněna ani národnost, ani případné pohanské vyznání. Jako by tyto činy

⁸⁹ ROBINSON, s. 48.

⁹⁰ BERENDOVÁ, s. 88.

⁹¹ ROBINSON, s. 59.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž, s. 101.

⁹⁴ Viz. REUTER, s.23.

⁹⁵ ROBINSON, s. 52.

nechtěl Rimbert, či sám Anskar připisovat, tak jako všichni ostatní na vrub celému národu, když v obou z nich bylo mnoho dobrovolníků a adeptů na konverzi ke křesťanství, jak již bylo zmíněno výše.

Rimbert tak ve svém díle *Vita Ansgari* na první pohled vikingské vykresluje jako lid odlišující se od Franků prakticky pouze tím, že jsou pohané, což ale není, hlavně díky titulnímu Anskarovi neřešitelná situace. Čtenář, který ale ví, co hledat a jak si některé Rimbertovy výroky správně vyložit, už ovšem najde obraz Severanů takový, jako ho známe odjinud. Jsou to krvelační nájezdníci, přijímají křesťanství jen naoko podle toho, jak se jim to hodí a dodržování smluv pro ně není nic závazného.

1.8. Ulsterské anály

Posledním zdrojem jsou *Ulsterské anály*, které jsou zde vzhledem k datu jejich sestavení pouze pro porovnání vlivu několika staletí na historickou tradici. Byly totiž sestaveny někdy ve druhé polovině 15. století historikem jménem Cathal Mac Maghnusa Mheg Uidhir. V této práci byly použity, jelikož Maghnusa při jejich sestavování používal práce z 9. a 10. století, které právě zpracovával. Tyto zdroje se do dnešní doby bohužel nedochovaly, a proto bylo potřeba použít právě *Ulsterské anály*.⁹⁶

Tyto anály nám přinášejí opět poněkud odlišný způsob označení severských nájezdníků. Drtivě zde převládá označení *gentiles* – tedy pohané.⁹⁷ V menší, ale stále hojně, míře se pak v jinak latinském textu objevuje irské slovo *gall* (v anglickém překladu *Foreigner*) – tedy „*cizinec*“. Několikrát se pak objevuje i jinde prakticky nepřítomný výraz *Seveřané*. Není zřejmý žádný rozdíl mezi pohany a „*cizinci*“ a jelikož v zápisu k jednomu roku je vždy použit pouze jeden z těchto výrazů bude tato výrazová dvojakost nejspíše vycházet z toho, že *Ulsterské anály* jsou, jak již bylo řečeno, pouze kompilací několika starších, nedochovaných pramenů. Zajímavé je, že jinak tolik oblíbené označení *Dánové* se zde vyskytuje pouze ve třech zápisech na konci 10. století.⁹⁸ Přesto však, stejně jako ve *Fragmentech*, i zde dochází k rozdělování Severanů na dvě skupiny. Zde k tomu dochází způsobem, který se v jednom případě objevil i ve *Fragmentech*. Je to rozdělení na Světlé a Černé pohany/cizince. K jeho použití docházelo víceméně pouze v jedné situaci, a to v případě bitvy mezi vikingskými samotnými. Sloužilo tedy k rozlišení bojujících stran a vítěze.

⁹⁶ O'MAILLE, Tomas, *The Language of the Annals of Ulster*, Manchester 1910, s. 1–6.

⁹⁷ Původně znamenal výraz *Gentile* nežidy, v 3. až 4. století začal být křesťanskými autory používán pro nekřesťany, protože výraz *paganus* byl považován za lidový a vulgární. Viz. CAMERON, Alan, *The Last Pagans of Rome*, s.l. 2011, s. 16.

⁹⁸ HENNESY, s. 495,497,499.

Ani v těchto záznamech se nenachází zmínka o bitvě svedené mezi stejnou skupinou pohanů, vždy jsou to Černí proti Světlym – tedy Dánové proti Norům. Zajímavým příkladem je rok 850: „*Příchod Černých cizinců do Ath-cliath⁹⁹, kteří učinili velké vraždění Světlych cizinců, a vyplenili pevnost, ...*“¹⁰⁰ Výjimkami jsou střety s jinými národy než Iry – například Pikty¹⁰¹, nebo Keltskými Brity¹⁰².

Od *Fragmentů* odlišuje *Ulsterské anály* čistě analistická forma. Dozvíme se tak opravdu jen a pouze ty nezákladnější a nejdůležitější informace. Prvním zápisem obsahujícím působení severských nájezdníků je ten ke zlomovému roku 793: „*Zpustošení všech Britských ostrovů pohany.*“¹⁰³ Nic víc; víceméně jen okrajová poznámka pro zajímavost. Ovšem už o čtyři roky později dolehlo pustošení vikingů i na Iry: „*Vypálení Inis-Patraicc¹⁰⁴ pohany, a ti si odnesli kořist z té oblasti a byla jimi poničena svatyně Dochonny a mnoho dalšího jejich pustošení v Irsku a Albě.*“¹⁰⁵ Situace se v jednu chvíli stala zřejmě natolik závažnou, že zápis k roku 831 je téměř celý věnován jen plundrování vikingů. *Ulsterské anály* jsou mimo jiné zajímavé tím, že, na rozdíl od *Fragmentů*, nebo Anglo-saské kroniky, se zápisy ve velkém zmiňují o plenění kostelů a dalších svatých míst. Plenění z roku 929 bylo pro autora zápisu dokonce zřejmě přímo neslýchané: „*Gothfrith, vnuk Imarův, spolu s cizinci z Ath-cliath zničili Derc-Fornu, věc, o níž nebylo slyšet od dávných časů.*“¹⁰⁶ Podobné neslýchanosti se v následujících osmi letech staly ještě dvakrát.¹⁰⁷ V roce 894 si pak autor stěžuje k Irskému patronovi: „*Škoda, ó svatý Patriku, že tvé modlitby nezastavily cizince s jejich sekerami, když napadali tvou kapli.*“¹⁰⁸ O půl století později už se ovšem situace obrátila a tentokrát se s boží pomocí Patrik vikingům za jejich nájezd pomstil a zapříčinil jejich povraždění.

Dalším rozdílem oproti *Fragmentům* je míra kooperace s domácím obyvatelstvem. I zde je zmiňována, ale v naprosto zanedbatelné míře oproti bojům s Iry, nebo bojům mezi sebou. Přesto se i zde objevuje zmínka o Irech, kteří: „*... plenili kraje po způsobu cizinců.*“¹⁰⁹ Posledním výrazným rysem, o němž lze mluvit, je neobvykle časté akcentování

⁹⁹ Keltský název Dublinu.

¹⁰⁰ HENNESY, s.359.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 389.

¹⁰² Tamtéž, s. 367.

¹⁰³ Tamtéž, s. 275.

¹⁰⁴ Ostrov sv. Patrika u Dublinu.

¹⁰⁵ HENNESY, s. 279.

¹⁰⁶ HENNESY, s. 451.

¹⁰⁷ Viz. HENNESY, s. 457 a 459.

¹⁰⁸ HENNESY, s. 413.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 353.

faktu, že některé z nájezdnických band jsou trvale usídlené přímo v Irsku. Nejčastěji je zmiňována pevnost v Ath-cliathu nebo Dubhlinnu, objeví se i pevnost Linn-Duachail, či zmínka o Vikinzích od Loch-Rí.

Výsledný obraz se tak ani s odstupem několika staletí a nánosem katolické víry nijak výrazně neliší od toho, co jsme se dozvěděli z pramenů opravdu soudobých. Vkingové jsou pohanští vrahové lační kořisti, zde s větším důrazem na pálení kostelů a všeobecně akce vůči církvi, což může být právě vlivem pozdějšího sestavení práce a editace původních pramenů. Stejně jako u *Fragmentů*, i zde je zmíněna kooperace s irským obyvatelstvem, ale je ukázáno, že se v Irsku i do určité míry usídlovali. Díky striktně analistické formě v tomto textu naopak není nijak znát vojenská zdatnost Seveřanů.

1.1. Závěr

Celkový obraz severských nájezdníků, jak nám ho podávají výše analyzované prameny není nikterak lichotivý. V první řadě je to znát už v jejich pojmenování, to je minimálně z poloviny náboženského rázu, tedy pohané, což o nich vzhledem k tomu, že autoři byli bezvýhradně muži křesťanské církve, neříká nic dobrého. Na druhou stranu si autoři ovšem také uvědomovali jejich etnickou, či kmenovou příslušnost a jméno Dánové, většinou zjevně označující Skandinávce všeobecně, je také obvyklým označením. Rimbart a autoři irských kronik dokonce i jednotlivé skandinávské národnosti rozlišovali. To je však spíše výjimečný stav. Vzhledem k náboženské odlišnosti jsou pak u Abba i Alcuina vnímáni a popisováni jako ztělesnění zla, které bylo sesláno na křesťany, kteří se zpronevěřili víře a jejímu kázání. Avšak zatímco Alcuin obrací svůj hněv a kritiku právě na špatné chování řeholníků v Northumbrii, tak Abbo svůj hněv zaměřuje čistě na Seveřany, a píše o nich se zjevnou zarytou nenávistí. Důvod pro tento rozdíl se nabízí velmi jednoduše. Zatímco Alcuin své bratry kárá z dálky a řádění vikingů nezažil, Abbo působil v oblasti, která byla napadána často, a všechny události, o kterých píše sám z první ruky zažil.

Avšak to hlavní, co utváří obraz severských nájezdníků jsou jejich samotné činy. V první řadě se samozřejmě jedná o plenění a vraždění na Britských ostrovech a ve Franské říši. To téměř nikdy není popsáno nějak podrobně. Většinou se jedná o pouhou zmínku o tom, že daná oblast byla vypleněna. Pokud už jsou zmíněna i konkrétní postižená místa, jedná se vždy o nějaké významné mocenské nebo náboženské centrum v dané oblasti. V souvislosti s tím je třeba říci i to, že autoři ve svých dílech poměrně podrobně mapují pohyby velkých severských tlup/armád, což jistě odráží reálnou situaci. Tedy, že obyvatelé širokého okolí

se Severanů báli a o pohybu vikingů si udržovali přehled, aby byli připraveni na případný útok. Na druhou stranu ze zkoumaných textů vyplývá, že na žádný velký odpor se v případě rychlého přepadu nikdy nezmohli. Možná právě proto pak ve většině textů autoři velebí téměř jakýkoliv bezvýznamný vojenský úspěch proti vikingům, zatímco jejich vojenské úspěchy většinou zmiňují pouze když musí, protože při nich buď zemřel nějaký významný šlechtic či dokonce monarcha, nebo došlo ke změně vlastnictví nějakého většího území. Podstatný a jinde se neobjevující střípek do této mozaiky přidávají irské prameny, které poměrně ve velkém popisují bitvy mezi Severany samotnými, a to navíc vždy mezi Dány a Nory. Ani jednou není zmíněna bitva, v níž by se střetly tlupy stejného národa. Irské prameny pak dodávají ještě jeden významný aspekt, a to spolupráci s domorodci. Irové totiž na rozdíl o Anglosasů, nebo Franků (ačkoliv ti v roce 911 vikingům dokonce darovali nemalý kus země) s vikiny ve stejné míře bojují i spolupracují. Je jim jedno, že se jedná o pohany, dokud jsou výsledky, z této spolupráce vzešlé, příznivé. Poslední věcí, kterou je v obrazu severských nájezdníků potřeba zmínit, je porušování smluv. To bylo také velmi výrazným rysem jejich chování. Většinou se v zásadě jednalo o smlouvy mírové, které vikingové porušili hned v prvním okamžiku, kdy se cítili dost silní na to, aby si to mohli dovolit. Součástí těchto smluv byl velmi často i křest, který však Severané často přijímali jen na oko a stejně jako zbytek smlouvy pouze na dobu, dokud se jim to vyplatilo. Překvapivě však tuto část porušení dohody autoři vůbec nezmiňují. Zřejmě pro ně oznámení o porušení dohody znamenalo porušení všech jejích částí a už nerozebírali, které porušení je více opovrženíhodné, pokud to vůbec sami rozlišovali.

2. Obraz maďarského nájezdníka

Jelikož pojmenování Maďarů je, na rozdíl od Seveřanů, prakticky ve všech zkoumaných soudobých pramenech víceméně stejné, rozebereme jej zvlášť na začátku, a pak teprve postupně jednotlivé prameny. Naprosto dominantním a vlastně jediným pojmenováním, které se v pramenech vyskytuje, je jejich označení podle kmene, tedy Maďaři. V *Dějinách Sasů* a *Fuldských análech* se pak ještě vyskytuje spojení „Avaři, kteří se nazývají Maďaři“¹¹⁰ případně naopak. Důvodem, proč autoři těchto dvou děl Maďary od Avarů nerozlišují, bude nejspíš to, že oba národy pro ně byly natolik podobné, že pro ně jejich rozlišení nedávalo smysl, nebo si jejich rozdílnost ani neuvědomovali a byl to pro ně jeden a ten samý národ. Druhou možností pak je, že Avaři už v době sepsání obou děl pro jejich autory nefungovali jako označení kmene, ale jako symbol plení. Maďaři by pak s nimi nebyli srovnáváni na základě etnické podobnosti, ale právě na základě podobnosti jejich nájezdnické povahy. Na druhou stranu Regino z Prümü ve své *Kronice* Avary a Maďary jasně rozlišuje a do této teorie vnáší závažnou trhlinu. Důvod, proč jsou Maďaři ztotožňováni s Avary, tedy zůstává neznámý.

Oproti minulé kapitole se v případě Maďarů vůbec nevyskytují další dva typy označení, náboženský a kulturní. Ani jednou se ve zkoumaných pramenech nevyskytuje, u vikingů tak časté, označení pohané. Všeobecně se až na jednu výjimku v *Dějinách Sasů* autoři náboženskému označování Maďarů vyhýbají. Tou výjimkou je proslov tehdy ještě krále Oty I. v Langenzennu ke konci povstání jeho syna Liudolfa, během něhož označil Maďary za: „... nepřátele Boha a celého lidstva.“ a „nepřátelé Krista ...“¹¹¹ Důležité je ovšem říct, že nábožensky v těchto pramenech nejsou označováni ani Seveřané či Arabové. Tento přístup je poněkud zvláštní, vzhledem k tomu, že autoři všech tří textů byli bez výjimky muži z církve a neměli nejmenší důvod pohanské vyznání nájezdníků nezmínit. Co se kulturního kontextu týče, tak označení barbaři se také nevyskytuje ani jednou. Přesto je několikrát rozebírán jejich odlišný styl života, který kronikáře často šokoval. Několikrát je zmíněno, že jsou nevzdělaní a žijí jako zvířata, ale označení barbaři, či něco podobného, v kulturním smyslu v textech nenajdeme. Zde se tedy projevuje značná odlišnost mezi kronikáři Východofranské říše a těmi z Britských ostrovů, kteří oba tyto typy pojmenování používají, a zejména to náboženské. Zároveň i národnostní označení jsou v případě ostrovních kronikářů barvitější a do jisté míry i přesnější, obzvláště u Irů. Důvodem pro tyto

¹¹⁰ Viz např. REUTER, s.129.

¹¹¹ WIDUKIND, s.104.

rozdíly nejspíš bude fakt, že zatímco maďarští nájezdníci vždy pouze přijeli, poplenili a zase co nejrychleji odjeli, tak vikingové se na ostrovech i usazovali a měli s tamějšími obyvateli bližší vztahy.

2.1. Fuldské anály

Prvním pramenem zkoumaným v souvislosti s obrazem maďarských nájezdníků jsou *Fuldské anály*. Ty pokrývají období od roku 714 do roku 901 a jejich vznik je spojován s opatstvím Fulda v Hesensku, z jejichž zdrojů měli její autoři čerpat. Nebylo dosaženo shody v tom, kdo přesně autory analů jsou, ale nejčastěji jsou jmenováni tři lidé: Einhard, Rudolf z Fuldy a jeho žák Meginhard, po roce 882 pak byly anály dokončeny někde v Bavorsku. Einhard žil mezi lety 770 a 840 a působil na dvoře Karla Velikého a jeho syna Ludvíka Pobožného. V roce 830 odešel do Mühlheimu nad Mohanem, kde založil benediktýnské opatství. Jeho nejznámějším dílem je životopis Karla Velikého.¹¹² Rudolf z Fuldy byl benediktýnským mnichem fuldského opatství. Zároveň stejně jako Einhard působil nějakou dobu na dvoře Ludvíka Pobožného, za jehož přítele se považoval. Zemřel 8. března 862.¹¹³ O jeho žákovi Meginhardovi ani o bavorských zakončovatelích analů nevíme prakticky vůbec nic.

První záznam vztahující se k Maďarům pochází až z roku 892, tedy již z posledního úseku kroniky, bavorského dokončení. Kronikář zde říká: „*A tak král¹¹⁴ berouce s sebou Franky, Bavorů a Alamany, přišel na Moravu v měsíci červenci, a tam strávil čtyři týdny s velkou armádou – Maďaři tam k němu také přišli s armádou – chtíce zpusť celou tu zemi ohněm.*“¹¹⁵ Tím to zápisem je předznamenáno působení Maďarů v tomto prameni – prakticky ničeho jiného než plenění se nedopouštějí. Je tomu tak i v následujícím zápisu, který je zmiňuje. V roce 894 totiž překročili Dunaj a „*... spáchali mnoho hrozných činů. ... a proměnili Panonii v poušť.*“¹¹⁶ Podstatnější ale v tomto zápisu je popis toho, co udělali s obyvateli vypleněných území. „*Všechny muže a staré ženy zabil rovnou a mladé ženy si odnesli s sebou jako dobytek k ukojení jejich chťců, ...*“¹¹⁷ Zde se tak ukazuje jev, který je dnes mezi laickou veřejností připisován k činnostem, které prováděli Severané, přesto se v pramenech, alespoň těch zkoumaných v rámci této práce, o ničem takovém nepíše. Autor

¹¹² *The Catholic Encyclopedia, Vol. V.*, New York 1913, s. 366–367.

¹¹³ *The Catholic Encyclopedia, Vol. XIII.*, New York 1912, s. 218.

¹¹⁴ Arnulf Korutanský – žil 850–899; východofranský král 887–899; italský král 894–899 a římský císař 896–899.

¹¹⁵ REUTER, s. 123–124.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 129.

¹¹⁷ Tamtéž.

Fuldských análů to však Maďarům připisuje a toto počínání je z pohledu maďarského nájezdníka zcela pochopitelné. Spousta domorodých mužů jistě padla již při počáteční obraně před nájezdníky a zbytek je potřeba zlikvidovat proto, aby nájezdníci mohli v klidu plenit, a aby přeživší později nemohli uspořádat trestnou výpravu. Staré ženy byly také jasnými oběťmi, protože pro Maďary neměly žádnou cenu, ani užitek. Zato právě jejich mladé protějšky znamenaly pro maďarské nájezdníky velmi žádaný úlovek. Jejich nejdůležitější hodnotu popsal již autor *Fuldských análů* – ukojení chťiče. Jejich cena v tomto ohledu jistě stoupla i díky tomu, že místní dívky pro ně byly, oproti jejich vlastním ženám, do jisté míry exotickými. To že si s nimi Maďaři pouze neužili, ale odvěkli je pak s sebou také dává jasný smysl. Jakožto pohané praktikovali Maďaři mnohoženství¹¹⁸, tyto unesené dívky jim tak mohly posloužit jako matky mnoha dalších, silných synů, případně jako otrokyně, se kterými si mohli kdykoliv užít, když je omrzely jejich ostatní ženy. Další možností pak zcela logicky bylo jejich prodání do otroctví, obzvláště vzhledem k tomu, že mladá plodná žena byla mnohem cennější než mužský otrok.¹¹⁹

Další zajímavou kapitolou, jsou zápisy k letům 895 a 896, které zřejmě popisují jednu a tu samou událost. Nejdříve se v jednom souvětí dozvíme že Avari napadli země Bulharů a byli vyhnáni a velká část jejich armády pobita.¹²⁰ Podrobný popis této události se k autorovi análů dostal zřejmě až s ročním zpožděním a je tedy zanesen v zápisu k roku 896. Podle tohoto zápisu „*Řekové uzavřeli ten samý rok mír s Avary, kteří se nazývají Maďaři, ...*“¹²¹, což se ovšem nelíbilo Bulharům, kteří kvůli tomu Řeky napadli a vyplenili jejich zemi až ke Konstantinopoli. Proč přesně to Bulhaři udělali, není ve *Fuldských análech* řečeno, ale důvody se nabízejí dva. Prvním z nich je, že Bulhary opravdu pobouřilo uzavření míru mezi Řeky a Maďary, protože by to znamenalo, že se s nimi v tomto regionu od nynějška budou muset potýkat sami. Že s nimi problémy měli, by potvrzoval právě onen zápis k předchozímu roku, pokud by nesouvisel s tímto. Druhým důvodem by pak bylo, že pouze čekali na nějakou záminku, aby na Řeky mohli zaútočit a toto byl dozajista výborný důvod. Již během tohoto Bulharského útoku ale Řekové poslali Maďarům lodě, aby je přepravily přes Dunaj. Proto, aby je vyhnali ze své země, se Bulhaři dokonce vrátili z výpravy do Řecka, ale byli dvakrát po sobě na hlavu poraženi. Nakonec jim musela přijít

¹¹⁸ Viz. BARTHA, s. 56.

¹¹⁹ Viz např. MACLEAN, s. 204; tento osud nepostihoval jen je, ale všeobecně i zajatce z vypleněných slovanských zemí – viz. BARTHA, s. 56.

¹²⁰ REUTER, s. 131.

¹²¹ Tamtéž, s. 135.

pomoc od Boha, bulharský vládce¹²² totiž svým lidem poradil, aby 3 dny drželi půst a káli se za své nedávné činy vůči křesťanům. Teprve potom byli schopni Maďary vyhnat. V tomto příběhu se objevuje jev, který uvidíme i u Widukinda, a projevil se i ve vztahu Irů se Seveřany. Ukazuje totiž, že „civilizovaní“ evropští křesťané se nestyděli Maďarům zaplatit, aby jim pomohli v nějaké válce.

Ve zbytku *Fuldských análů* už se dozvíme pouze o dalších čtyřech pleněních. V roce 900 pod kopyty jejich koní trpěla Itálie, kde „... *zabili mnoho biskupů* ...“¹²³, Bavorsko a blíže nespecifikovaný severní břeh Dunaje. V roce 901 pak vyplenili Korutany a jih velkomoravského státu. Zajímavé je to, co předcházelo plenění Bavorska. Kronikář totiž zmiňuje, že do Bavorska přišli maďarští poslové s nabídkou míru, ale byla to pouze zástěrka pro to, aby mohli špehovat zemi, do které se zřejmě už tehdy chystali vpadnout, protože se tak ještě ten rok stalo:

*„Což, běda! nejprve Bavorsku přineslo zlo a ztrátu neviděnou ve všech předchozích časech. Neboť Maďaři neočekávaně přišli s velkou armádou přes Enži a vpadli s válkou do království bavorského, takže za jeden den vyplenili zabíjením a ničením všeho ohněm a mečem oblast padesát mil dlouhou a padesát mil širokou.“*¹²⁴

Obraz maďarských nájezdníků, který nám tak autoři analistických zápisů o nich se zmiňujících předkládají, není nikterak barvitý. Jediná podstatná věc, kterou se dozvíme, je, že terorizují evropské státy tím, že je plení a že si z nich do své země berou zajatce, v drtivé většině mladé ženy. Přesné objekty jejich plenění se už ovšem nedozvíme, vždy je zmíněna pouze postižená oblast. Až na boží pomoc při jejich porážce od Bulharů v roce 896 zde ani v nejmenším není akcentována jejich odlišná víra. Co se vojenských schopností týče, ty zde také nejsou zmíněny prakticky vůbec. Vyskytuje se opět pouze jedna výjimka, a to ono vyslání poslů s nabídkou míru, aby mohli zjistit situaci v Bavorsku. Poslední charakteristikou, kterou se od autorů dozvíme, je ochota křesťanů s pohanskými nájezdníky vojensky spolupracovat, což zřejmě spočívalo v tom, že Maďary někam poslali, aby budili rozruch a odlákali tak co nejvíce vojenských sil nepříteli. Tato spolupráce samozřejmě přišla na řadu pouze v případě, že se to křesťanům vyplatilo a nejspíš nikdy netrvala déle, než to jedno vojenské tažení.

¹²² V té době Simeon I. – žil 864/5–927, vládl 893–927.

¹²³ REUTER, s. 140.

¹²⁴ Tamtéž, s. 141.

2.2. Dějiny Sasů Widukinda z Corvey

O autorovi další zkoumané kroniky toho není mnoho známo. Byl jím Sas Widukind z kláštera Corvey. Pocházel ze šlechtického rodu Engern a narodil se kolem roku 925, ne však později než 930. Do benediktýnského kláštera Corvey pak vstoupil někdy kolem roku 940 a tam i zemřel. K tomu nejspíše došlo brzy po smrti Oty I. v roce 973, kdy končí i jeho kronika. Tu nejspíše začal sepisovat v roce 958 a doplňoval ji, minimálně ve dvou etapách, až ke zmíněnému roku 973. Celé dílo je věnované Matyldě, abatyši quedlinburského kláštera a dceři Oty I.¹²⁵

Poprvé se Widukind o Maďarech zmiňuje v kapitolách sedmnáct až dvacet první knihy své kroniky v souvislosti s životem Jindřicha Ptáčníka¹²⁶ před nástupem na vévodský stolec Saska, k čemuž došlo v roce 912. Jeho otec, vévoda Ota Vznešený mu svěřil vedení boje s Dalemci, kteří pro uvolnění náporu, který na ně Jindřich vyvíjel „... *přivolali válečnický kmen Avarů, které my dnes nazýváme Maďary*“.¹²⁷ Následující kapitolu věnuje Widukind původu Maďarů. Tvrdí, že podle některých lidí jsou zbytkem Hunů, kteří pocházejí z Gótů (což je, jak dnes víme, nesmysl, ale ukazuje to Widukindovo řetězení jejich původu podle barbarství, tedy že barbarický kmen, který nás sužuje teď musí pocházet z toho, který nás trápil předtím), kteří podle Jordana¹²⁸ pocházeli z ostrova Sulzy. Podstatné ovšem je, že několik žen ve vojsku gótského „praotce“ Gothy bylo obviněno z čarodějnictví a uznáno vinnými. Pro jejich velký počet, však byly pouze vyhnány do „*blízkého lesa obklopeného mořem a meotskými bažinami*“.¹²⁹ Některé z nich byly těhotné a z těchto dětí postupně vznikl avarský/maďarský kmen. Podle Widukinda žili jako nezkrocená zvířata, ale stali se zručnými lovci a při jednom talkovém lovu se dostali mimo oblast, v níž žili, a narazili na cizí kmen. Když se na něj vyrazili podívat i ostatní, onen cizí kmen se zalekl hordy barbarů a uprchl ze svých měst. Widukind zdůrazňuje, že byli vším tak ohromeni, že se zdrželi vraždění a loupení, což jim ale dlouho nevydrželo, když jim nikdo nekladl odpor. Povzbuzeni tímto úspěchem pak ve své původní domovině dlouho nevydrželi a nakonec „... *vyplenili sousední kmemy v okolí, a nakonec se usadili v Panonii*.“¹³⁰ Widukind tak v této kapitole vytváří hned při jejich prvním vstupu do kroniky poměrně jasný obraz – nevzdělání

¹²⁵ Viz WIDUKIND, s. 9–14 a TUREK, Rudolf, *Widukind Korvejský a starší české dějiny*, in: Sborník kruhu přátel Muzea hl. m. Prahy, č. 1, Prah 1988, s. 58.

¹²⁶ Jindřich Ptáčník – žil 876–936, východofranský král 919–936.

¹²⁷ WIDUKIND, s. 46.

¹²⁸ Jordanes – římský historik ze 6. století, napsal dějiny Říma a dějiny Gótů.

¹²⁹ WIDUKIND, s. 46.

¹³⁰ Tamtéž.

barbaři, lačníci po kořisti a po krvi, navíc potomci čarodějnic. Což ovšem Slovanům zřejmě nepřekáželo v tom, s nimi vojensky spolupracovat, když se jim to hodilo, a nejenom Slovanům, jak ještě uvidíme.

V následující kapitole Widukind krátce shrne problémy, které s Maďary měl Karel Veliký (ačkoliv u Karla se opravdu jednalo o Avary), jímž byli “... *obklopeni velkým valem, aby se jim zabránilo v plenění národů, pro ně tak obvyklém.*“¹³¹, a Arnulf Korutanský, který val nechal zbourat a otevřel tak maďarským nájezdníkům cestu zpět do své říše. Následky zjevně přetrvaly dlouhou dobu, protože jak Widukind říká: „*Jakou zkázu způsobili ve Franské říši a jak velkého se dopustili bezpráví, o tom ještě dnes svědčí zničená krajina a hrady.*“¹³² Touto i další kapitolou v pořadí, v níž popisuje plenění Saska již zmíněnou maďarskou armádou přivolanou Dalemnicí, Widukind jenom přidává k obrazu maďarské záliby v plenění a jejich pozice jako výrazného ohrožení bezpečnosti východofranského království. Opět také připomíná fakt, že se nechali najímat, protože říká, že měli takovou nouzi, že opustili vlastní zemi “..., *aby za jídlo sloužili jiným národům.*“¹³³

Další nájezd přišel někdy poté, co Jindřich Ptáčník svěřil Lotrinsko do rukou vévody Giselberta¹³⁴ a zřejmě byl pro Maďary nebývale úspěšný. Podle Widukinda totiž hrozilo zpusťosení celé země a ani ho nechce moc popisovat: „*Rozhodli jsme se raději pomlčet o tom, jakou zkázu v té době způsobili a kolik klášterů vypálili, spíše než abychom o tomto našem nešťestí znovu promlouvali.*“¹³⁵ Král se dokonce uchýlil pod ochranu pevnosti ve Werle, protože „*nevěřil totiž vojsku doposud nezkušenému, nepřivyklemu otevřenému boji proti tak krutému kmeni.*“¹³⁶ Z toho by se zdálo, že Maďaři brázdili Saskem bez odporu, ale pouze zdánlivě protože následuje příběh o tom, jak Sasové zajmuli maďarského velitele, který byl pro svůj lid natolik důležitý, že za něj nabízeli „obrovské“ výkupné. Král Jindřich jim ovšem vyhověl pouze poté, co si vymohl, že jako výkupné bude sloužit devítiletý mír. Jedna nová věc se zde ovšem projevuje. Do jisté míry je zde totiž Maďarům přiznána vojenská zdatnost ve zmínce o tom, že král svému vojsku nevěří protože, mimo jiné, není zvyklé proti tomuto soupeři bojovat. Neschopnost se bránit je zde sice určena právě

¹³¹ WIDUKIND, s. 47.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Giselbert Lotrinský – vévoda lotrinský, žil ca. 890–939.

¹³⁵ WIDUKIND, s. 56.

¹³⁶ Tamtéž.

nezvykem a také netrénovaností saského vojska, ale pokud by nebyli Maďaři dobrými válečníky, těžko by po tolik desetiletí zasívali strach do srdcí svých nepřátel.

Několik dalších nájezdů je zaznamenáno i ve druhé a třetí knize, věnovaných již Otovi I.¹³⁷, žádný z nich už však pro Maďary nebyl úspěšný a byli pokaždé poměrně rychle poraženi. Důležitější však jsou kapitoly třicet až třicet dva ve třetí knize kroniky. Ty totiž, mimo jiné, zmiňují účast Maďarů na vzpouře králova syna Liudolfa¹³⁸. Není přesně řečeno, zda toto dočasné spojení bylo iniciativou Maďarů nebo vzbouřených Bavorů a králova syna, jisté však je že Liudolf se dokonce s několika maďarskými náčelníky na začátku jejich tažení osobně sešel. Přestože jejich působení v občanskou válkou rozpolceném království nebylo nijak dlouhé, bylo zřejmě velmi úspěšné: „*Poté i všem ostatním [způsobili takovou zkázu], že se tomu ani nechce věřit.*“¹³⁹ Je tedy zřejmé, že spolupracovat s Maďary se nestyděli jenom pohanští Slované, ale i syn jednoho z nejmocnějších křesťanských vládců. Povstalcům to navíc moc nepomohlo při konečném zúčtování s králem, který by jim, dle svých slov, odpustil cokoliv kromě tohoto činu:

*„I to bych [však] snesl, kdyby do tohoto sporu nezapletli nepřátele Boha a celého lidstva. Mé království je teď zpusťované, lid v zajetí nebo povražděný, hrady zničené, kostely vypálené, kněží pobiti. Ještě teď jsou ulice nasáklé krví Nepřátelé Krista se teď vrací domů obtěžkaní zlatem a stříbrem, jímž já jsem [předtím] obohatil svého syna a zetě. Jaký zločin tu ještě chybí, jaká proradnost, neumím si ani představit.“*¹⁴⁰

Poslední záležitostí, v níž se Widukind maďarským nájezdníkům věnuje, jsou jejich dvě největší porážky ve Widukindem popisovaném období, tedy u Riade a na Lechu. Okolnosti bitvy u Riade jsou popsány poměrně povrchně a o samotných Maďarech se z textu moc nedozvíme. Zajímavé je to, že rozhodující bitva se seběhla již předtím a maďarské vojsko v ní bylo Jindřichem Ptáčníkem drtivě poraženo. Jako výrazný faktor je zmíněna symbolická přítomnost archanděla Michaela díky královskému praporu, na němž bylo jeho jméno i obraz. U Riade se král střetl pouze s opožděnou menší částí vojska a k bitvě navíc vlastně ani nedošlo, protože Maďaři při pohledu na přesilu prchli, pouze nemnoho jich při pronásledování bylo pobito.¹⁴¹ Při popisu bitvy na Lechu už se alespoň dozvíme něco o maďarské taktice. Maďaři totiž nečekaně překročili řeku Lech a napadli

¹³⁷ OTA I. – žil 912–983, východofranský král 936–973, italský král 961–973, římský císař 962–973.

¹³⁸ Liudolf – syn Oty I., žil ca. 930–957, švábský vévoda 950–954.

¹³⁹ WIDUKIND, s.104.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 61–63.

vojsko zezadu. První nápor tedy zachytila poslední, osmá legie vojska, kterou tvořil kontingent tisíce českých vojáků. Maďaři je nejprve ostřelovali šípy a pak se „... s ohromným křikem pustili do útoku, ...“¹⁴², české bojovníky zahnali na útěk a vyplenili zásoby královského vojska. Následně stejným způsobem napadli šestou a sedmou legii, tvořené Šváby, které obě čekal stejný osud jako Čechy. Bitvu nakonec rozhodla čtvrtá legie vévody Konráda¹⁴³, která Maďary porazila a rozprášila, trvalo však další dva dny, než byli poraženi i všichni ostatní Maďaři v oblasti bitvy. Někdy během těchto dní zemřel i hrdina prvního dne, vévoda Konrád, poté, co byl zasažen maďarským šípem. Tři hlavní vojevůdci Maďarů byli zajati a oběšeni. Vítězství bylo pro krále Otu natolik významné, že pro Widukinda to byl dostatečný legitimizační prostředek pro jeho prohlášení císařem a ačkoliv jeho korunovace přišla až o sedm let později, v roce 962¹⁴⁴, Widukind o něm až do konce kroniky mluví jako o císaři.

2.3. Kronika Regina z Prümü a Adalberta z Magdeburgu

Dalším zkoumaným pramenem je *Kronika* Regina z Prümü. O jeho životě není až do jeho zvolení opatem benediktinského kláštera v Prümü prakticky nic známo. Pouze se usuzuje, že pocházel ze šlechtické rodiny a narodil se v pevnosti Altrip na Rýnu. Svému zvolení v jistém smyslu vděčí severanským nájezdníkům, kteří opatství Prüm sužovali a po jeho vypálení v roce 892 rezignoval opat Farabert a na jeho místo byl zvolen právě Regino. Ze svého úřadu byl ale po sedmi letech vyhnán Richariusem, později biskupem v Lutychu. Regino se pak přesunul do Trevíru, kde pomáhal arcibiskupovi Ratbodovi. A poté i zrenovoval opatství St. Martin. Regino zemřel roku 915.¹⁴⁵ V psaní jeho *Kroniky* po roce 906 pokračoval Adalbert z Magdeburku. Ten je považován z apoštola Slovanů, protože byl v roce 961 vyslán obnovovat křesťanství do Ruska. Po svém návratu byl ustanoven opatem ve Weissenburgu v Alsasku a po roce i biskupem nového biskupství v Magdeburku, které bylo ustanoveno hlavně pro jednání se Slovaný, pro něž byl nakonec ustaven i metropolitou. Reginovu *Kroniku* rozšířil o analistické záznamy končící rokem 967. Zemřel v roce 981.¹⁴⁶

Regino ve své *Kronice* o Maďarech píše pouze třikrát, mnohem více zmínek nám přináší pokračování Adalberta z Magdeburku, vzhledem k jeho charakteru, ale tyto informace nejsou nijak podrobné. Regino se o Maďarech poprvé zmiňuje v zápisu k roku

¹⁴² WIDUKIND, s. 110.

¹⁴³ Konrád Rudý – žil ca. 922–955, vévoda lotrinský 944–953.

¹⁴⁴ Viz. KELLER, Hagen, *Otoni*, Praha 2004, s. 39.

¹⁴⁵ *The Catholic Encyclopedia*, Vol. XII., New York 1913, s. 719.

¹⁴⁶ *The Catholic Encyclopedia*, Vol. I., New York 1913, s. 127.

889. Stejně jako Widukind v něm řeší jejich původ a snaží se je co nejlépe popsat. Jejich působení uvádí následujícím souvětím: „... *Maďarský lid, který byl extrémně bojechtivý a krutější než jakékoliv zvíře a o nichž nebylo v předchozích staletích slyšet, protože nebyli pojmenováni, se vynořil ze Skytského království a obrovských bažin vytvořených řekou Don.*“¹⁴⁷ Následně Regino popisuje Skýtii a její obyvatele, v těchto dvou odstavcích ale přejímá texty historiků Justina¹⁴⁸ a Pavla Jáhna¹⁴⁹, které ovšem upravuje podle své potřeby. Přestože v textu se hovoří o Skýtech, Regino je zřejmě s Maďary bere jako jedny. Píše zde o tom, že se velmi zřídka věnují zemědělství a naopak, že jsou to pastevcí, kteří své povozy používají jako domy, pouze přes ně přehodí kožešiny, aby jim bylo teplo. Následně dokonce zmiňuje několik jejich pozitivních vlastností jako to, že nejhorším zločinem v jejich společnosti je krádež, a že neprahnou po zlatě a stříbře, ale jsou oddaní rybaření a lovu. Dále pak hovoří o jejich bojové zdatnosti a mimo jiné speciálně zmiňuje útoky na území dnešního Německa, jehož obyvatelé byli unášeni a prodáváni „*jižním lidem*“¹⁵⁰ Dále už Regino přímo jmenuje Maďary a říká nám o tom, jak byli ze Skýtie vyhnáni Pečeněhy, protože ti jim byli „*nadříceni v síle a počtech*“¹⁵¹ a také proto, že jejich země byla přelidněná a už je nezvládala uživit. Ve zbytku tohoto popisu se Regino věnuje jejich činnosti po příchodu do Evropy a vojenské taktice. Zmiňuje vyplenění Velké Moravy, Korutan, Bulharska a Itálie, přičemž zdůrazňuje, že jen málo obětí pobili meči, zato mnoho tisíc šípy. Mluví také o tom, že nevědí prakticky nic o dobývání opevněných měst a že jejich taktika zahrnuje klamný útěk z bitvy a následný návrat. V neposlední řadě pak ještě připomíná, že jejich způsob boje je neobvykle nebezpečný, jelikož na něj nikdo není zvyklý.¹⁵² Opět se tedy dozvídáme o nadutém, svárlivém, proradném a drzém národu, který žije po způsobu zvířat, neboť „... *jí syrové maso, pijí krev, vyřezávají zajatcům srdce a polykají je kousek po kousku, jako by to byla medicína...*“¹⁵³ Na rozdíl od Widukinda zde není popsán důvod jejich přechodu z lidu lovců na krvelačné nájezdníky, ale podstatné je, že nyní takoví jsou. Poprvé je zde také ve větší míře a přímo akcentována jejich vojenská zdatnost a nesnadnost boje proti jejich taktice.

¹⁴⁷ MACLEAN, s. 202.

¹⁴⁸ Justinus – římský historik z 2. století.

¹⁴⁹ Pavel Jáhen – benediktýnský mnich, písař a historik z 8. století, podílel se na Karolínské renesanci.

¹⁵⁰ MACLEAN, s. 204.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž, s. 202–206.

¹⁵³ Tamtéž, s. 203.

Následující dvě zmínky v Reginově části už jsou v klasickém stylu, tedy že Maďaři někam přijeli a vyplnili to tam. Nejprve je v roce 894 vedlejší zmínka, že po Svatoplukově¹⁵⁴ smrti se jeho synové z vlády moc dlouho netěšili, protože jejich zemi naprosto vyplnili Maďaři.¹⁵⁵ Druhá je pak o něco obsáhlejší a popisuje plenění Lombardie v roce 901. Regino zde opět zdůrazňuje, že většina obyvatel napadené země zahynula šípy, včetně mnoha hrabat a biskupů. Speciálně je zmíněn osud Liutwarda, biskupa z Vercelli, který se před Maďary snažil uprchnout, ale vběhl jim přímo do náruče, byl zabit a veškeré bohatství, které si s sebou nesl na útěk, bylo Maďary sebráno. Těmito dvěma příběhy tak Regino jen potvrzuje svůj popis ze svého prvního zápisu, který jim věnoval.

Jak již bylo zmíněno výše, Adalbert se o Maďarech zmiňuje víckrát, ale vzhledem k tomu, že jeho část *Kroniky* je psaná formou análů, nejsou tyto zmínky tak podrobné jako ty Reginovy. Maďarští nájezdníci se u Adalberta objevují v rozmezí let 907 až 955, a to ve dvou typech zápisů. Jedním z nich je zaznamenání jejich úspěšných nájezdů a tím druhým jsou významné bitvy svedené s obyvateli Východofranské říše. První Adalbertem zaznamenané plenění je z roku 908 a poslední z 932. Všechny mají společnou charakteristiku, která se objevovala už u Widukinda i ve *Fuldských análech*. Při plenění je totiž vždy zmíněna pouze oblast, na kterou Maďaři udeřili, nikdy už ale nejsou specifikována vyplněná města, nebo kláštery. Pouze k roku 915 je zmínka, že Maďaři při svém tažení došli až k fuldskému opatství.¹⁵⁶ Minimálně absenci vyplněných měst, lze vysvětlit tím, co nám o Maďarech řekl Regino, tedy, že o dobývání opevněných měst neví skoro nic. Dá se tedy předpokládat, že plenění probíhalo spíše na venkově a v menších neopevněných městech, které prostě pro Adalberta a ostatní kronikáře nebyly hodny zmínky. Postiženými oblastmi, o kterých Adalbert píše byly, Sasko, Durynsko, Alemanie, Franky, Alsasko, Galie a Itálie. Oblíbeným Adalbertovým slovním spojením, používaným v souvislosti s maďarským pleněním, je oznámení, že Maďaři nějakou oblast vyplnili „*ohněm a mečem*“, použil ho i v jednoznačně nejdelším jím zaznamenaném nájezdu. Ten se podle Adalberta uskutečnil v roce 932: „*Maďaři, poté co zničili mnoho měst ve východních Frankách a Alemanii ohněm a mečem a překročili u Wormsu Rýn, zpusťovali Galii až k oceánu předtím, než se vrátili skrze Itálii.*“¹⁵⁷ Zajímavé je, že Bavorsko nikdy mezi vyplněnými zeměmi nefiguruje. Naopak jsou Bavoři dvakrát zmíněni v souvislosti

¹⁵⁴ Svatopluk I. – vládce Velkomoravské říše v letech 871–894.

¹⁵⁵ MACLEAN, s. 218.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 234.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 240.

s vyhranou bitvou nad Maďary. Poprvé bez nějakých dalších souvislostí v roce 907, v bitvě sice vyhráli, ale zemřel při ní vévoda Liutpold,¹⁵⁸ a podruhé v roce 913, kdy Maďary zmasakrovali u řeky Inn, když se ti vraceli z úspěšného plenění Alemanie.¹⁵⁹ V zápisu k roku 910 je dokonce zmíněna bitva v níž Maďaři zvítězili. To, co by jinak bylo zahrnuto do zmínky o vyplenění oblasti Adalbert rozebral podrobněji, protože její důsledky byly výraznější než jindy. S Maďary se v ní na hranicích Frank a Bavorska střetli sami Frankové, z bitvy ovšem uprchli a byli poraženi. Adalbert ji ovšem zmiňuje nejspíše hlavně proto, že v ní padl hrabě Gebhard z Lotrinska, jehož synové se později stali významnými velmoži ve Francích.¹⁶⁰ Další vítězství východofranských vojsk, které Adalbert uznává za vhodné zmínky, je až vítězství u Riade, zde připsané k roku 934. Adalbert se o tomto významném vítězství zmíní pouze v jedné větě, kde nám sdělí, že král Jindřich porazil Maďary a získal mnoho zajatců. Ve zbytku textu už se o Maďarech dočteme pouze v souvislosti s jejich porážkami. V roce 938 od Sasů, v roce 938 od Korutanců, kde byli zničeni „... *tak velkým masakrem, že nikdy předtím nebyli našimi muži takto oslabeni.*“¹⁶¹ a v roce 955 od Sasů na Lechu. Bitvě na Lechu už sice Adalbert věnuje o něco více slov než té u Riade. Maďarů mělo být údajně tolik, že „... *říkali, že nemohou být nikým poraženi, pokud je nespokne země nebo nepadne nebe a nerozdrť je.*“¹⁶² Dále už Adalbert pouze říká, že král zvítězil takovým masakrem, jako nikdo předtím, a že v bitvě padl vévoda Konrád. Maďaři tedy z Adalbertova textu díky nedostatku detailů vycházejí o něco lépe než z Reginova. Stále to však je trn v patě Východofranského království, a nejen jeho, díky velmi častému plenění. Bitvy jsou zde vybírány podobným způsobem, jako tomu bylo v pramenech zkoumaných k severanským nájezdníkům. Pokud už má být zmíněna výhra Maďarů, musí mít nějaký výrazný a dlouhodobější účinek, což Gebhardova smrt zřejmě splňuje. Na druhou stranu, zde na rozdíl vikinských proher nejsou zmíněny i poměrně bezvýznamné prohry Maďarů, ale opět pouze ty opravdu důležité, které nějak podstatně změnily situaci, a i ty jsou často skoro až odbyty pouze několika málo slovy.

2.4. Závěr

Negativnímu obrazu maďarských nájezdníků, který ze zkoumaných pramenů vystupuje, napomáhá už to, že jsou ve *Fuldských análech* a *Dějínách Sasů* víceméně ztotožňováni

¹⁵⁸ MACLEAN, s. 232.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 233.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 232.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 247.

¹⁶² Tamtéž, s. 257.

s Avary, kteří Evropu trápili před nimi. Navíc je zde Widukindův příběh o jejich původu ze zapuzených čarodějnic, jejichž děti se spolu tak dlouho navzájem množily až vytvořily početný kmen. Reginovo přisouzení původu ke Skýtům není o moc lepší, neboť Skýtové nebyli okolními národy příliš oblíbení. Další popisy je navíc označují za polozvířecí kmen, jehož zvyky by nemohl vykonávat kulturní a vyspělý národ. Jediné další informace, které se o nich dozvíme, se vztahují k plenění a válčení. Jak již bylo řečeno, je plenění vždy spojeno pouze s postiženou oblastí, ale prakticky nikdy s nějakým konkrétním místem. To je nejspíše důsledek nepoužitelnosti maďarské bitevní taktiky při obléhání opevněných sídel. Oproti vikinským nájezdům se v těchto třech textech navíc dočteme o hromadném unášení zajatců a jejich prodeji do otroctví. Přesto je zřejmé, že o vojenské zdatnosti Maďarů, obzvláště s lukem, kronikáři věděli a v jejich textech je to pozorovatelné, dokonce se dočteme o maďarské snaze špehovat skrze falešné mírové posly. Díky jízdnímu charakteru maďarským vojákům a z toho plynoucí možnosti vyhnout se boji se však málokdy dočteme o bitvě Maďarů s obyvateli napadených území. A pokud už k tomu dojde, tak jsou to až na jednu výjimku vždy porážky Maďarů. Na rozdíl od minulé kapitoly jsou to ovšem všechno pouze výrazná vítězství. Stejně jako u vikingů, i když v menší míře, se i zde dočteme o situacích, kdy křesťané s Maďary vojensky spolupracovali, viz. spolupráce s Řeky nebo Liudolfovým povstáním, a další takové spolupráce jsou naznačeny. Jedním ze dvou fenoménů, který se u Maďarů v porovnání s vikingy vůbec nevyskytuje, je porušování smluv, a to i přesto, že některé smlouvy zmíněny jsou. Druhou věcí pak je sledování pohybu nájedníků, což ovšem dává smysl vzhledem k tomu, že zatímco vikinské armády na Britských ostrovech strávily klidně i několik let, Maďaři se vždy na zimu vrátili do své vlasti.

3. Obraz arabských nájezdníků

3.1. De Administrando Imperio

Autorem jednoho z posledních rozebíraných pramenů je byzantský císař Konstantin VII. Porfyrogenetos. Narodil se 17. nebo 18. května roku 905 a byl císařem makedonské dynastie mezi lety 945–959, ačkoliv byl původně korunován spolucísařem již v roce 908 za vlády svého otce Leona VI. Moudrého. V zahraniční politice se mu sice příliš nedařilo, nedosáhl žádného výrazného úspěchu v bojích s Araby a nedokázal navázat bližší vztahy s Rusí, ale je označován za vedoucího ducha takzvané „makedonské renesance“. Mimo jiné totiž podporoval systematizaci vědění, a tvorbu encyklopedických a historických prací. Sám se podílel na několika dílech o administrativě a zahraničních vztazích uchovaných pod jeho jménem. Mezi ně patří právě *De Administrando Imperio*, nebo *De Thematibus* a *De Ceremonis*. Císař Konstantin zemřel 9. listopadu 959.¹⁶³

Císař Konstantin ve svém díle pro své arabské protivníky používá dvou hlavních pojmenování, etnického a náboženského. Jsou to tedy označení Arabové a Saracéni. V kapitolách přímo věnovaných jejich historii se objevují obě tato označení a vzájemně se doplňují. V dalších částech textu, kde už se Arabové objevují pouze jako nájezdnická a ničivá síla, používá Konstantin již pouze označení Saracéni. To bude nejspíš dáno tím, že v těchto kapitolách se Konstantin nezabývá arabským územím, ale evropskými městy a kraji, postiženými jejich výbojností. Význam výrazu Saracéni je ovšem dodnes poněkud nejistý. Všeobecný konsenzus je takový, že se ve středověku opravdu jednalo o náboženské označení pro vyznavače islámu. Původně však šlo o označení arabského kmene žijícího na Sinajském poloostrově, postupně se toto označení rozšířilo na etnické pojmenování všech Arabů a teprve po vzniku chalífátu v roce 632 začali Byzantinci toto označení používat v náboženském smyslu.¹⁶⁴

Poprvé se císař Konstantin Araby zabývá ve 14. kapitole svého díla, v níž píše o Mohamedovi, a to velmi kriticky. Kapitola začíná větou: „*Rouhavý a obscénní Mohamed, jehož Saracéni prohlašují za svého proroka ...*“¹⁶⁵, následně Mohameda osočuje z postižení epilepsií, v jejímž záchvatu se mu zdálo, že vidí archanděla Gabriela, a protože jeho historiku

¹⁶³ KAZHDAN, Alexander P. (ed.), *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York–Oxford 1991, s. 502–503.

¹⁶⁴ *The Encyclopedia Britannica: A Dictionary of Arts, Sciences, Literature and General Information*, Vol. XXIV, 11. vyd., Cambridge 1911, s. 203.

¹⁶⁵ CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, s. 77.

falešně, „z lásky k zisku“, podpořil jakýsi Ariani vydávající se za mnicha, byl Mohamed považován za proroka svou ženou, která o tom přesvědčila další členky kmene. Dále o něm také říká že je „nuzný“ a „bláznivý a oklamáný člověk“, jeho učení pak označuje jako „nesmysl“, či „bezbožný podvod a kacířství“.¹⁶⁶ Mohameda zřejmě Konstantin z muslim jako tvůrce islámu nesnášel nejvíc, protože o žádném jiném Arabovi, či muslimovi se nevyjadřuje ani vzdáleně takto ostře. Zároveň zjevně neměl v lásce ani Židy, protože jim v 17. kapitole, kde mimo jiné o Mohamedovi říká, že je falešný prorok, připisuje zajímavý vliv na charakter islámu, a hlavně jeho vnější expanze. Hned ze začátku se měl k Mohamedovi a jeho náboženství přidat nespécifikovaný počet „oklamáných židů“, kteří ho přijali za svého Krista, ale své rozhodnutí změnili poté, co ho viděli jíst velbloudí maso. Přesto ho však „... naučili páchat hanebné zločiny proti křesťanům a zůstali v jeho společnosti.“¹⁶⁷

V kontrastu s touto kritikou Mohameda pak ční kapitola 15, v níž píše o kmeni Fatimidů.¹⁶⁸ Podle Konstantina se jedná o arabský kmen pocházející od Mohamedovy dcery Fátimy a píše o nich víceméně hlavně v superlativech. Je to podle něj kmen pečlivě trénovaný do válek a bitev – Mohamed s jejich pomocí koneckonců vybojoval svá první vítězství. Dále říká že jsou to „stateční muži a válečníci, takže pokud se jich v armádě sejde tisíc, taková armáda nemůže být poražena či přemožena.“¹⁶⁹ Nakonec pak ještě zmiňuje, že místo na koních jezdí na velbloudech a v časech války nenosí brnění, ale pouhý růžově zbarvený plášť a používají obrovské dřevěné luky, které ohne jen málokdo, a i oni jen sotva. V následujících kapitolách se zabývá arabským vývojem pod vedením prvních čtyř vůdců – Mohameda, Abú Bakra, Umara a Uthmána – během něhož postupně dobyli Gazu, Istí Jeruzalém a nakonec Afriku. Za Uthmána se pak objevují první zmínky o loupeživých výpadech vůči Východořímské říši. Měl je na svědomí jeho generál Muavíja¹⁷⁰, který podle Konstantina strhl Rhodský kolos, který pak od něj koupil židovský obchodník z Edessy a na jeho naložení potřeboval 900 velbloudů, dále dobyl „Kypř a všechna jeho města“¹⁷¹, ostrov Arados zpustošil tak, že byl pustý do doby sepsání Konstantinova díla, a v neposlední řadě

¹⁶⁶ CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, s. 79.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 81.

¹⁶⁸ V 10.–12. století ovládal jejich chalífát většinu severní Afriky.

¹⁶⁹ CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, s. 79.

¹⁷⁰ V díle jako Mauias – žil 602–680; guvernér Levanty a od roku 661 první chalífa Umájjovského chalífátu.

¹⁷¹ CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, s. 85.

vedl výpravu proti Konstantinopoli, během níž vypálil Smyrnu, Helikarnas, Efez a „zbytek jónských měst“.¹⁷²

V dalších kapitolách už se Konstantin věnuje vládě Muavíji a jeho potomků, známých jako Umajjovská dynastie, a jejich četných kontaktů s Byzancí, které však nebyly vždy násilného charakteru. V obou kapitolách, které čerpají z díla byzantského mnicha a historika Teofana Homologety, dochází k výrazným skokům napříč historií umajjovské vlády a na dvou různých místech je nezávisle na sobě zmíněno dobytí Španělska. Nicméně je zde zmíněna i mírová smlouva s Byzancí z konce Muavíjovy vlády, kdy do oblasti Libanonu přišli Mardaité a Arabové s Byzancí uzavřeli smlouvu, aby se mohli s touto novou situací vypořádat. Smlouva mezi Muavíjou a Konstantinem IV. zahrnovala i jednorázový arabský tribut sestávající ze tří tisíc kusů zlata, osmi set zajatců a padesáti plnokrevníků. Podobnou smlouvu pak mezi sebou uzavřeli i chalífa Abdulmalik s císařem Justiniánem II., tentokrát sestávající z denní platby tisíce mincí, jednoho plnokrevníka, jednoho etiopského otroka a dělby daní z Kypru, Arménie a Španělska. To však byla pouze menší část byzantsko-arabských vztahů. Znovu jsou zde totiž popsány Muavíjovy vojenské úspěchy vůči císařství, poté ale i další neúspěšný pokus o dobytí Konstantinopole, tentokrát za vlády Sulejmana, jehož generálem při tomto tažení měl být Muavíjův vnuk Masalmas. Arabská osmdesátitisícová armáda ale byla s boží pomocí s ostudou odražena a zásahem Panny Marie Sulejman spadl z koně a zlomil si vaz.¹⁷³ Problémy s Araby se také vyskytly poté, co Byzantinci stáhli z hranic s Araby Mardaity: „... jejichž stažením utrpěla Římská říše strašlivé škody z rukou Arabů a trpí takto dodnes.“¹⁷⁴ Ve 22. kapitole je také zaznamenán jediný výrazný útok vůči křesťanům. V době nástupu Konstantina VI. Na císařský trůn se mezi Araby rozhořela občanská válka, během níž je speciálně zmíněno, že docházelo k vraždění a znásilňování nejen ostatních Arabů ale i jejich křesťanských poddaných. Zároveň v této době zřejmě došlo k vypálení křesťanských kostelů v Jeruzalémě. Důležité ovšem je si všimnout toho, že, na rozdíl od západních autorů, si Konstantin všímá nejen agrese nájezdníků vůči svým zemím, ale i politické situace v jejich zemích a jejich správnému rozdělení. Nejenže totiž popisuje ty nejdůležitější vnitřní rozbroje, ale poctivě zaznamenává celou linii arabských vládců, i kdyby o nich měl říct pouze to, jak dlouho

¹⁷² CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, s. 85.

¹⁷³ Tamtéž, s. 93.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 95.

vládli, a navíc je i podrobně seznámen se systémem emirátů a tří hlavních center Arabských zemí, tedy Bagdádu, Afriky a Španělska.¹⁷⁵

Tolik kapitoly přímo se Araby zabývající. Ve zbytku textu už Konstantin Araby zmiňuje vlastně jen jako nájezdníky na cizím území, jako při vyplenění Kypru, který pak byl po 7 let neobydlen,¹⁷⁶ případně při zmínce o prvním použití tekutého ohně, díky němu byla poražena saracénská flotila. Stejně jako u vikingů a Maďarů se i u Arabů setkáme s kooperací s národy, které jejich nájezdy jinak trpěly – je to účast arabských žoldnéřů na povstání peloponéských Slovanů během vlády Nikefora I.¹⁷⁷, což není tak překvapivé, zřejmě se vrhli do čehokoliv, co nějak poškodilo císařství, a pak je to spolupráce s Krikorikiose, vládcem Taronu¹⁷⁸, který vedl několik arabských nájezdů ze Sýrie vůči byzantským provinciím a vyzrazoval Saracénům vojenské plány císařství. Nejdelší popis si ale vysloužil nájezd tří saracénských vůdců, Soldana¹⁷⁹, Saby a Kalphuse z doby vlády císaře Basileiose I. Tito tři Arabové přijeli s 36 loděmi k pobřeží Dalmácie a vyplenili a dobyli Butovu, Rossu a Decateru a oblehli Ragosu. Její obyvatelé ovšem stihli vyslat posla k císaři se zprávou: „*Měj s námi slitování a nedovol, aby nás zničili ti, kdož popírají Krista.*“¹⁸⁰ Císař jejich prosbu vyslyšel a vyslal trestnou výpravu. Když se o ní Saracéni dozvěděli, nalodili se na svá plavidla a přepluli moře do Lombardie, kde se zmocnili Bari. Soldan si tam postavil palác a vládl okolní zemi až k Římu po 40 let. Bari bylo nakonec dobyto společným křesťanským úsilím vojskem vedeným římským císařem Ludvíkem II.¹⁸¹, který ho vzal za zajatce, a dokonce ho i hostil na svém dvoře. Soldan ale přesvědčil šlechtice z Capuy a Beneventa, že jim Ludvík špatně vládne a měli by se vzburřit. Odměnou za tuto zdánlivě dobrou radu ho Italové propustili. Soldan ovšem po návratu do Afriky okamžitě sebral nové vojsko a Capuu a Benevento dobyl, zřejmě i díky tomu, že si města jako zajatec dobře nastudoval a znal tak slabiny jejich obrany. Nevydržel zde ovšem dlouho a stejně jako kdysi v Dalmácii i zde uprchl před trestnou výpravou, tentokrát zpět do Afriky. Tento příběh, ačkoliv je značně nepřesný připisováním všeho pouze Soldanovi, ukazuje to, jak Byzantinci viděli arabské nájezdníky – zjevně sice byli vojensky na velmi vysoké

¹⁷⁵ CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, s. 107–109.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 225.

¹⁷⁷ Nikeforos I. – žil 760–811, vládl od roku 802; slovanská povstání nebyla nijak neobvyklým jevem – více viz. BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila, HOMOLA, Aleš, MĚŘINSKÝ, Zdeněk, *Stěhování národů a východní Evropy: Byzanc – Slované – Arabové*, Praha 2006.

¹⁷⁸ Historické území Arménie

¹⁷⁹ Zjevně míněn třetí emír Bari Sawdan – vládl 857–871.

¹⁸⁰ CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, s. 127.

¹⁸¹ Ludvík II. – žil 825–871, Italský král a Římský císař, syn Lothara I., samostatně vládl 855–871.

úrovni, protože byli schopni dobýt i velmi dobře opevněné město, ale zároveň je zde náznak zbabělosti, protože pouze jedinkrát nechali situaci dojít k tomu, že se nechali v dobytém městě oblehnout, jinak raději před bojem v obležení uprchli. Druhá část příběhu také ukazuje arabskou proradnost, kdy Soldan nejprve zaseje mezi své vězňatele svár, kterého využije, aby se ze zajetí dostal a pak se ještě svým dobrodincům „odvděčí“ tím že využije zjevně dobré znalosti jejich města a dobude ho. Není proto divu, že v Byzanci generál Melias¹⁸² „... byl za obojí, věrnost, jež v něm byla vůči císaři Římanů a jeho mnohé a nekonečné výkony odvahy proti Saracénům, následně poctěn funkcí magistra.“¹⁸³

3.2. Erchempertova *Historia Langobardorum Beneventorum*

Dalším zkoumaným pramenem je dílo benediktinského mnicha Erchemperta nazvané *Historie Langobardů v Beneventu*. O autorovi samotném není mnoho známo, prakticky pouze jeho langobardská národnost a příslušnost k jihoitalskému klášteru Monte Cassino. Své dílo napsal kolem roku 889, kterým text končí, přičemž začíná rokem 774 a navazuje jím na dílo svého předchůdce a také Langobarda Pavla Jáhna a jeho díla *Historia Langobardorum* (tedy *Historie Langobardů*). Na rozdíl od Pavla chtěl Erchempert ukázat langobardské neúspěchy spíše než úspěchy (počínaje dobytím Beneventa Karlem Velikým) skrze popis úpadku langobardské moci na jihu Itálie. A i přestože sám na úvod svého díla říká, že po vzoru evangelistů Marka a Lukáše, vypráví spíše věci, které slyšel, než viděl, je z detailnosti popisu některých událostí jasné, že je zažil z větší blízkosti, než by se mu asi líbilo.¹⁸⁴

Erchempert ve své kronice pro arabské nájezdníky do jižní Itálie používá tři různých označení. Překvapivě se v jeho textu ani jednou neobjevuje etnické označení Arabové, ale druhé typické středověké označení Saraceni ano, a je zároveň i označením nejčastějším, přičemž je zřejmě stejně jako u Konstantina označením náboženským. Dalšími dvěma označeními pak jsou Agareni a Ismaelité. Obě jména se vztahují k bájnemu původu Arabů, Agareni odkazují k Abrahámově konkubíně Hagarě jejíž syn Izmael je považován za předka Arabů, a odtud pojmenování Ismaelité. Mezi oběma označeními zřejmě není žádný větší rozdíl, ovšem je možné že u Erchemperta jde o rozlišení místa původu nájezdníků. Hned v prvním případě je totiž použito pouhé *gens Agarenorum* s dodatkem, že přišli z Egypta, v dalším případě pak je rozlišeno mezi *Agareni Libicos* a *Hismaelitas Hispanos*, tedy

¹⁸² Melias – zemřel 934; arménský princ; v Byzanci započal vojenskou kariéru za vlády Leóna VI. Moudrého.

¹⁸³ CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, s. 241.

¹⁸⁴ Viz. FERRY, s. 1–8.

Ismaelity pocházející ze Španělska. Ve zbytku textu už jsou pak obě označení použita bez jakýchkoliv přívlastků tohoto typu. Je tedy možné že Erchempert rozdíl mezi oběma pojmenováními chápal právě v jejich původu, kdy Agarení byli Arabové pocházející z Afrických oblastí a Ismaelité ti připlouvající ze Španělska. Pouze několikrát se objeví označení pohané. To ovšem vychází z toho, že islám nebyl brán jako pohanské náboženství, ale spíše jako heretická sekta. Erchempertův názor na Araby také dokresluje některé přívlastky, jež jim přiřkl. Patří mezi ně například: „*následovníci Dábla*“, „*bezbožní lidé*“ nebo „*rouhavá rasa*“.

Saraceni vystupují v Erchempertově díle ve dvou pozicích. Buď jako ničivá síla pustošící celou jižní Itálii, většinou navíc usídlená v některém z dobytých měst přímo na italském území (podobně jako vikingové na Britských ostrovech), nebo jako najatá vojenská síla ve vnitropolitických bojích probíhajících celých víc než sto let, která Erchempert popisuje. Jejich nájezdnické a dobytelské působení je při tom popsáno mnohem barvitěji a obsáhleji. Ačkoliv Sicílie do vévodství Benevento nepatřila, je hned první zmínka o arabských výbojích věnována právě jejímu dobytí Araby ve třicátých letech 9. století. Jejich armáda vyrazila z Babylonie¹⁸⁵ „... *se vzhledem včelího roje a spěchala do Sicílie, ničíce vše kolem; konečně oblehli město [832] Panormus [Palermo] kde sídlí dodnes, a zničili mnoho měst na tom samém ostrově ...*“¹⁸⁶ O Sicilských muslimech se pak zmiňuje ještě jednou, a to v souvislosti s námořní bitvou u Mesiny proti Byzanci v říjnu roku 888, kterou Arabové vyhráli. Zbytek zmínek už se soustředí pouze na beneventské vévodství nebo jeho bezprostřední okolí. Největší hrozbou pro vládcu této oblasti bylo bezpochyby saracénské panství v Bari, které Saraceni podle dobyli poté, co byli tehdejším správcem Bari nasazení před hradby jako vojenská pomocná síla. Tito Saraceni ovšem, „... *protože jsou od přírody chytrí a zkušenější ve zlu než ostatní ...*“¹⁸⁷ pozorně prozkoumali městské opevnění a v noci do Bari vnikli a:

„... *povraždili některé z těch nevinných lidí mečem a uvrhli ostatní do zajetí. ... Když se to Radelchis¹⁸⁸ dozvěděl tak, protože se nijak nemohl zbavit Saracenu ve městě, začal si je pomalu pěstovat jako přátele a společníky a postupně je chtěl získat ke své pomoci.*“¹⁸⁹

¹⁸⁵ Míněno tehdejší hlavní sídlo Egypta Fustat, dnes část Káhiry.

¹⁸⁶ FERRY, s. 137.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 146.

¹⁸⁸ Radelchis I. – kníže Benventa, vládl 839–851.

¹⁸⁹ FERRY, s. 146.

Další potíže pak saracénské Bari působilo během roku 852, kdy „... důkladně plenili celou Apulii a Kalábrii a krok za krokem začali devastovat Salerno a Benevento.“¹⁹⁰ Reakcí na tyto činy byla trestná výprava císaře Ludvíka II., který ovšem ani nezahájil obléhání, protože Capuané místo vojenského regimentu poslali jen jednoho kněze. Nejvýraznější postavou mezi Saracény z Bari byl jednoznačně jejich třetí a poslední emír Sawdan.¹⁹¹ Ten během 60. let 9. století pravidelně pustošil oblast Beneventa „... ohněm, mečem a zajetím, takže nezbyly tam nezbyly žádné způsoby potravy.“¹⁹² Navíc se mu nejdříve podařilo porazit trestnou výpravu Franků a posléze i velkou alianci vedenou vládcem Beneventa Adelchisem, která na něj zaútočila při jeho návratu z plenění Capuy. Všichni významní členové výpravy kromě Adelchise v této bitvě padli. Sawdan díky tomu nabyt sebevědomí a začal plenit Benevento s ještě větší chutí „... takže žádné místo kromě hlavních měst nemohlo uniknout jeho divokosti.“¹⁹³ Navíc dobyl pevnost Venafrum, vypálil klášter svatého Vincenta a ještě navíc dostal tři tisíce aureí za budovy, které nevypálil. Stejnou částku pak dostal i od vikáře z Monte Cassina za to, že klášter nechal být. Jeho rejdům učinil konec až císař Ludvík, který při prvním pokusu Bari dobýt v roce 867 neuspěl, ale založil tábor u Venossy a z něj postupně emirát natolik zničil, že v roce 871 Bari, samozřejmě s Boží pomocí, dobyl a Sawdana zajal.¹⁹⁴ Tím však klid nenastal, protože ještě ten samý rok, tentokrát jako Boží trest za uvěznění císaře, oblehlo třicetitisícové saracénské vojsko Salerno a „... naprosto zničili vše na všech stranách a zabijeli tam nespočet zemědělců; zničili také části Neapole, Beneventa a Capuy.“¹⁹⁵ V následujících dvaceti letech, které Erchempert popisuje se situace v jižní Itálii nijak zvlášť nezměnila. Saracéni se ovšem už nikdy neovládli tak velké území jakému panovali z Bari. Dvě nejvýraznější sídla, která obývali, byla města Taranto a Agropole¹⁹⁶, což byla nejspíše pevnost na západním pobřeží Itálie. I z těchto míst pak nadále plenili Benevento, Kalábrii ale i Řím a střetávali se i s Byzantinci ovládajícími část jižní Itálie¹⁹⁷. Asi největší plenění z rukou Arabů zažil jih Itálie v roce 883 a velmi pěkně shrnuje tuto stránku jejich působení v této oblasti: „Zničili celé území Beneventa a podobně Řím a také část Spoleta; vyplenili všechny kláštery a všechny kostely, městečka a města, vesnice, hory a kopce a ostrovy; vypálili vznešené

¹⁹⁰ FERRY, s. 154.

¹⁹¹ Erchempertem pojmenován jako Sagudan.

¹⁹² FERRY, s. 168.

¹⁹³ Tamtéž, s. 169.

¹⁹⁴ Což bylo později Erchempertem označeno za jeden z důvodů, proč zemřel, v nevysokém věku.

¹⁹⁵ FERRY, s. 180.

¹⁹⁶ Viz. WICKHAM, s. 154.

¹⁹⁷ Viz. např. FERRY, s. 208 a 229.

*komunity nejpožehnanějšího Benedikta¹⁹⁸, ctěného celým světem a klášter [883] svatého mučedníka Vincenta, a nespočet dalších, ...*¹⁹⁹

Již zmíněnou druhou stránkou působení Arabů na jihu Apeninského poloostrova byla nájemná práce žoldáků. Tu Erchempert dokládá téměř stejně často jako jejich plenění, ačkoliv většina z těchto zmínek pochází až z doby po pádu emirátu v Bari, což může mít vysvětlení v tom, že po pádu této své bašty už Saracéni znali oblast Beneventa natolik dobře, že zjistili, že nechat se najmout se jim častokrát může vyplatit více než riskovat při nájezdech. To samé se ovšem nedá říct o křesťanech, kteří si Saracény najali. Nejenomže jakožto křesťané spolupracující s muslimy čelili exkomunikaci, a nejednou se jí i dočkali, ale několikrát se také stalo, že Saracéni svého zaměstnavatele zradili a obrátili své zbraně proti němu. Stalo se to benevntskému vévodovi Radelchisovi na konci 40. let 9. století, kdy jím dříve najmutí Saracéni, nyní usídlení přímo ve městě Benevento, využili bojů o vládu nad vévodstvím a jejich „... *král Massari, naprosto uničil vše uvnitř i vně do takové míry, že dokonce bezdůvodně rozkazovali tamním šlechticům a tvrdě je bičovali biči z býčí kůže jako by byli nešikovní mladí otroci.*“²⁰⁰ Celou muslimskou vzpouru musel ukončit až zákrok císaře Ludvíka II. v roce 851, během něhož nechal všechny muslimy z města vyhnat a probodat kopími. Nejspíše bezproblémové vztahy se saracénskými žoldáky měli vévoda Pandonulf²⁰¹, který jich hojně využíval při bojích o trůn se svým strýcem a bratrancem, a vévoda Decivilis z Gaety²⁰², jehož osobní stráž dokonce tvořili Saracéni a v Gaetě zřejmě tamější muslimové dokonce mohli vykonávat své náboženské obřady. Jednoznačně největším „kolaborantem“ na italské půdě ovšem byl neapolský biskup (sic!) a vévoda Athanasius.²⁰³ Tomu se kooperace se Saracény nevyplatila dokonce dvakrát po sobě, poprvé v roce 882, když pozval ze Sicílie krále Suchaymuse aby vládl Saracénům usídleným na úpatí Vesuvu, ten nabídku přijal, ale prakticky okamžitě začal na Neapol útočit a „... *pohlcoval vše kolem a energicky požadoval dívky koně a zbraně.*“²⁰⁴ Suchaymuse Athanasius s pomocí sousedů vyhnal ale hned o rok později se Saracény uzavřel mír a nechal je kotvit u Neapole, odkud vyrazili na výše citované plenění z roku 883. Ani z toho se ovšem nepoučil a ještě několikrát jejich sil využil, tentokrát již ovšem mimo své vlastní

¹⁹⁸ Erchempertův domovský klášter Monte Cassino.

¹⁹⁹ FERRY, s. 196.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 151.

²⁰¹ Pandonulf/Pandulf – hrabě Capuy v letech 879–882.

²⁰² Docibilis I. – vévoda Geaty v letech 867–906/914.

²⁰³ Athanasius Neapolský – biskup (jako Athanasius II.) a vévoda neapolský, vládl 878–898.

²⁰⁴ FERRY, s.204.

území. A i tady ho Saracéni jednou zradili, v jedné z jeho nespočetných bitev totiž byly na obou stranách najaté oddíly Saracénů a oba zároveň v té bitvě odmítly bojovat. Jediným vysvětlením tohoto chování je, že vojenské schopnosti Saracénů se těšily natolik dobré pověsti, že vyvážily risk z jejich případné zrady, což platí pro všechny, kdo se Saracény spolupracovali, nejenom pro Athanasiase, u něhož už později asi spíše šlo o to, že sháněl vojáky, kde se dalo. Druhou možností pak je, že politické a náboženské postihy, které za kolaboraci s Araby hrozily nebyly dostatečné, aby převýšily výhody z té kolaborace plynoucí. Případně může jít o Erchempertovu snahu odradit své případné budoucí čtenáře od takové spolupráce, protože on ji jako mnich, navíc postižený saracénským běsněním, nemohl schvalovat. V neposlední řadě v tom také může do jisté míry hrát roli určitá naivita jejíž náznaky se ukazují u všech národů, které byly sužovány nájezdy pohanů a velmi často se ze svých chyb nebyly schopny poučit.

3.3. Annales Bertiniani a další západoevropské prameny

Zmínky o arabských nájezdnících a dobyvatelích se objevují i v pramenech v této práci zkoumaných, které se primárně nezabývají oblastmi, které byly jejich nájezdy postižené. O Saracénech se tedy dočteme nejen v pramenech pocházejících z Východofranské a Západofranské říše, ale i v irských *Fragmentech*. Nejvíce se ovšem Saracény zabývá pramen v této práci dosud nezkoumaný, a to *Annales Bertiniani*. Tyto anály jsou spojeny s benediktýnským klášterem a opatstvím Saint-Bertin na severu dnešní Francie, a byly pravděpodobně započaty písaři na dvoře Ludvíka Pobožného, přičemž pokrývají období let 830–882. Až na několik výjimek si autoři těchto análů, stejně jako Erchempert, všímají působení Saracénů na jihu Apeninského poloostrova, a tedy neutuchajících bojů v oblasti Beneventa, které v rámci *Saint-Bertinských análů* trvaly mezi lety 842, kdy jsou zmíněni Saracéni, kteří připluli z Afriky jako žoldnéři ale „změnili se v divoké nepřátele“²⁰⁵, a 869, kdy je o Saracénech poslední zmínka. Definitivní dobytí emirátu v Bari císařem Ludvíkem II. se zde paradoxně neobjevuje. Na rozdíl od Erchemperta se ale anály více zaměřují i na muslimské útoky na Řím. Hned dva se udály v roce 846 a při prvním z nich byla vypleněna bazilika Sv. Petra, z níž si Saracéni měli odnést oltář, dekorace a všechny poklady.²⁰⁶ Ty se díky potopení muslimské flotily božím zásahem navrátily zpět, ale v roce 851 papež Lev IV. ze strachu z dalších nájezdů nechal baziliku dokonce opevnit a o další dva roky si

²⁰⁵ WAITZ, s. 28; zřejmě se jedná o Radelchisovy Saracény usídlené v Beneventu.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 35.

Římané stěžovali císaři, že arabské útoky do jejich oblasti nechává bez odezvy.²⁰⁷ Kromě této oblasti se ovšem anály dvakrát zmiňují i o vyplnění jižního pobřeží Západofranské říše. Nejprve v roce 838, kdy Saracéni vyplnili Marseille, z něhož si odvezli nejen poklady z kostelů, ale i všechny jeptišky.²⁰⁸ A podruhé v roce 849, kdy už je pouze zmíněno zpusťošení pobřeží Provence. *Annales Bertiniani* ovšem nezaznamenávají jen muslimské pusťošení, ale i tři diplomatické výpravy španělských muslimů na dvůr Karla II. Holého z let 847, 863 a 865.

Největší zajímavostí je ale zaznamenání bitvy mezi Saracény a vikinky. Ti se totiž po neúspěšném plenění Galicie dostali do jihozápadní části Španělska, kde „*dlouze a hořce bojovali se Saracény, ale byli nakonec poraženi a stáhli se na své lodě.*“²⁰⁹ Podobný příběh zaznamenávají i *Fragmenty irských análů*. Podle něj měli v roce 869 dva vikinští bratři doplout skrze Gibraltarský průliv až do Afriky, kde „... *vybojovali bitvu s Maury*²¹⁰, *v níž mnoho Maurů povraždili.*“²¹¹ Navíc byli mnozí Arabové podle *Fragmentů* odvezeni do Irska jakožto zajatci: „... *velký počet z nich byl odvezen do Erinu jako zajatci, a toto jsou modří muži, protože Maur je to samé jako černý muž a Mauritanie je to samé jako černota. ... Vskutku dlouho byli tito modří muži v Erinu.*“²¹² S výjimkou Regina z Prümü se další prameny opět věnují pouze událostem v Itálii. Ve *Fuldských análech* je nejprve zmínka o okupaci Beneventa z roku 843, poté o již zmíněném vyplnění baziliky Sv. Petra roku 846 a nakonec o alianci Saracénů s toskánským knížetem Widem z roku 883. Widukind Saracény zmiňuje pouze v dopise Oty I. „*pro saské vévody a prefekty*“²¹³ v němž jim sděluje záměr vyhnat Saracény z Fraxanetu, což pak o pět kapitol později kvituje slovy: „*a porazil Saracény*“²¹⁴ i přesto, že je porazili provensálští a burgundští vládci.²¹⁵ V *Anglosaské kronice* je pak k roku 982 poměrně obsáhlý zápis o bitvě u Crotone: „*A ten samý rok jel Ota, Římský císař, do Řecké země [Kalábrie] a tam se setkal s velkou silou Saracénů, přicházejících z moře, aby pak šli plenit křesťanský lid. A pak proti nim císař bojoval a na obou stranách bylo velké krveprolití; a císař získal vlastnictví toho místa masakru ...*“²¹⁶ Regino do tohoto obrázku přidává zmínku o vraždění v Syrakusách, neúspěšném obležení

²⁰⁷ Viz. WAITZ, s. 41 a 43.

²⁰⁸ Viz. tamtéž, s. 15.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 32.

²¹⁰ V originále Mauritani

²¹¹ O'DONOVAN, s. 161.

²¹² Tamtéž, s. 163.

²¹³ WIDUKIND, s. 124.

²¹⁴ Tamtéž, s. 128.

²¹⁵ Viz. pozn. 377 tamtéž, s. 168.

²¹⁶ GILES, *The Anglo-Saxon Chronicle*, s. 86.

Konstantinopole Araby v roce 717 a několika bitvách v Galii. Výjimečný pak zřejmě musel být rok 867, protože k němu Regino píše, že Saracéni „... *pustošili vše vraždami, pleněním a ohněm.*“, a že s nimi „... *bylo vybojováno a vyhráno mnoho bitev s Boží pomocí nejen silou, ale i štěstím* ...“²¹⁷

S výjimkou Widukinda jsou všechny tyto záznamy z pramenů psaných analistickou formou a potvrzují obraz, který v nich získávají všichni nájezdníci všeobecně. Arabové tak jsou zobrazení jako krvelační, bezbožní nájezdníci, kteří vyplení a obsadí jakékoliv město či oblast, kde k tomu dostanou příležitost a vyplatí se jim to. Oproti vikingům, ale stejně jako u Maďarů, je v případě záznamů o Saracénech prakticky úplně náboženský aspekt jejich kultury prakticky úplně ignorován.

3.4. Závěr

Výsledný obraz arabských nájezdníků tak jak nám jej předávají dobové prameny se v mnohém neliší od obrazu vikingů či Maďarů. I o Arabech se tak píše víceméně pouze v souvislosti s tím, že někam podnikají nájezd a plní danou oblast takovým způsobem, že tam v některých případech několik let nikdo a nic nežije. Ze všech tří skupin se Arabové nejvíce usazovali na dobytém území tím, že některé z dobytých měst okupovali tak dlouho, jak se jim to vyplatilo, nebo dokud je z něj nevyhnalo nějaké křesťanské vojsko. Faktor jejich odlišné křesťanské víry paradoxně nejvíce akcentoval byzantský císař Konstantin, kdežto mnichové západní Evropy prakticky vůbec, a to i přes hojně zmíněné útoky vůči klášterům a kostelům, a to včetně samotného sídla papeže. Stejně tak jako u druhých dvou skupin i u Arabů se málokdy dočteme o nějaké jejich vojenské výhře v poli. Pokud ano, tak v takové bitvě téměř vždy zemřel nějaký významný šlechtic nebo dokonce vládce, nebo byl Araby poražen někdo, kdo autorovi ležel v žaludku minimálně stejně – např. Byzantinci u Erchemperta. Několikrát se pak ještě v případě křesťanského neúspěchu objevuje obrat „odešli s nepořízenou“. A stejně tak je situace stejná i u arabských porážek, v jejichž případech jsou někdy zmíněny i naprosto nevýznamné střety, v nichž ovšem zvítězili křesťané a tím i jejich Bůh. Dozvíme se také, že stejně jako ostatní nájezdníci i Arabové působili v křesťanských státech nejen jako nájemní vojáci, přičemž se s nimi nebáli paktovat dokonce i biskupové, což svědčí o jejich vojenské zdatnosti. Spolupracovat se Saracény se muselo výrazně vyplatit, když tím zároveň riskovali trest exkomunikace, který také často přišel. K tomu navíc kdokoliv, kdo si Araby najmul riskoval, že bude zrazen, což je jev,

²¹⁷ MACLEAN, s. 155.

který se také objevuje u všech tří nájezdnických skupin. Posledním výrazným jevem je, že v případě Arabů se dozvíme i nemálo informací o fungování jejich vlastní říše. To je však dáno charakterem díla císaře Konstantina Porfyrogeneta, které je primárně politickou příručkou k vládnutí a znalost poměrů u svých bezprostředních sousedů, navíc tak výbojných jako Arabové, byla pro byzantské vládce nezbytnou.

4. Závěr

První cíl práce, tedy získat obraz vikingů, Maďarů a Arabů analýzou vybraných pramenů jsem prezentoval v závěru jednotlivých kapitol. Nyní tedy ještě zbývá sestavit všeobecný obraz nájezdnických skupin v 9. a 10. století tak jak jej lze získat ze soudobých narativních pramenů. Všechny tři obrazy se v zásadě velmi protínají. Největší rozdíly se objevují v jejich pojmenování, kdy jsou sice všechny tři skupiny označovány etnicky a vikingové a Arabové pak i nábožensky, ale ne stejným stylem. V případě pojmenování etnického je opravdu správné pouze pojmenování Maďaři, označení Dánové a Arabové jsou zjednodušující, protože zahrnují i jiné národy, což sice někteří autoři rozlišují, ale těch je pouze minimum. Náboženské označení Arabů Saraceni je neutrálního zabarvení, což odráží vztah katolické církve k islámu, kdežto označování vikingů za pohany je značně pejorativního rázu. Jediné označení, které se vyskytne u všech tří skupin je „rasa Satanova“ a „plémě ďáblov“, což je ovšem značně minoritní záležitost. Všeobecně je navíc náboženství akcentováno pouze u vikingů, u ostatních dvou skupin překvapivě prakticky vůbec.

Tou nejzásadnější charakteristikou všech tří skupin jsou samozřejmě samotné nájezdy a s nimi spojené plenění. To je poněkud překvapivě u všech tří zaznamenáváno prakticky stejně, s odchylkami danými různými pozadími autorů. Vždy, pokud se autor o nějakém plenění zmíní, zmíní se pouze o poškozené oblasti, ne o jednotlivých místech, která řádění podlehlá. Pokud se tak stane, jedná se bezvýhradně o důležitá mocenská nebo náboženská centra, případně o místa, k nimž má autor nějaký osobní vztah. S tím souvisí i zapisování bitev mezi místními a nájezdníky. V jejich případě jsou totiž vždy výhry domácích nad cizinci zmíněny i v případě, že se jednalo i o zcela bezvýznamné potyčky. Naopak výhry nájezdníků jsou zmíněny pouze pokud měly nějaký výrazný dopad, buď v nich zemřel nějaký významný šlechtic, nebo dokonce panovník, nebo výsledkem bitvy změnilo velké nebo významné území svého vlastníka. S tím pak souvisí i vojenská zdatnost útočících národů. Ta je vzhledem k jejich dlouhodobým úspěchům zcela neoddiskutovatelná, přesto ji však autoři textů málokdy záměrně zmiňují. Na druhou stranu se jim ji nedaří zcela zakrýt a při čtení textů vždy více či méně vypluje na povrch. Poslední vlastností, která s touto oblastí souvisí je unášení zajatců a jejich prodej do otroctví. To se nejvíce objevuje u Maďarů, ale zmínky o něm lze nalézt i u ostatních a jde zřejmě také o jeden ze společných projevů nájezdníků. Tím bylo také časté porušování smluv, nejčastěji mírových, což pro změnu nejvíce činili vikingové, ale stejně jako se zajatci se jedná o společnou vlastnost značně iritující autory zkoumaných textů.

Mezi poslední společné faktory patří spolupráce s napadaným obyvatelstvem, ta se pojí právě s výše zmiňovanou vojenskou zdatností. Ta totiž evidentně byla natolik vysoká, že některým nevadilo, že se spojují s nekřesťanskými pleníci jejich vlastních zemí, navíc když jim za to často hrozily politické i náboženské postihy. Ty ovšem buď nebyly dostatečně vysoké, aby případné kolaboranty zastrašili, nebo jde o autorskou licenci a žádné reálné postihy ani nehrozily. V neposlední řadě se pak ještě od autorů analyzovaných textů dozvíme o částečných kolonizačních snahách útočících národů, které, s výjimkou Maďarů, buď obsadily dobytá města, nebo dokonce celá území. Místní navíc velmi pečlivě sledovali pohyb přesouvajících se nájezdnických tlup a armád, což svědčí o velkém strachu, který tito bojovníci budili. S výjimkou textů *De Administrando Imperio* císaře Konstantina VII. a *Vita Ansgari* mnicha Rimberta se nedozvíme prakticky nic o vnitřním fungování v domovských zemí vikingů, Maďarů a Arabů. I přesto je však obraz, který nám autoři narativních pramenů 9. a 10. století velmi pestrý a plný velmi zajímavých jednotlivostí.

Seznam použité literatury

EDICE PRAMENŮ

ABBO SANGERMANUS, *Viking attacks on Paris: the Bella Parisiacaе urbis of Abbo of Saint-Germain-des-Prés*, Paris 2007.

CONSTANTINE PORPHYROGENITUS, *De Administrando Imperio*, 2. vyd., Washington, 1985.

DALES, Douglas, *Alcuin: His Life and Legacy*, Cambridge 2012.

FERRY, Joan Rowe, *Erchempert's History of the Lombards of Benevento: A Translation and Study of its Place in the Chronicle Tradition*, disertační práce, Houston 1995.

GILES, J. A. (ed.), *Old English Chronicles*, London 1906.

GILES, J. A. (ed.), *The Anglo-Saxon Chronicle*, London 1914.

HENNESY, William M. (ed.), *Annals of Ulster, otherwise Annals of Senat; A Chronicle of Irish Affairs From A.D. 431, To A.D. 1540, Vol. I.*, Dublin 1887.

MACLEAN, Simon (ed.), *History and Politics in Late Carolingian and Ottonian Empire: The Chronicle of Regino of Prüm and Adalbert of Magdeburg*, Manchester–New York 2009.

O'DONOVAN, John (ed.), *Annals of Ireland: Three Fragments*, Dublin 1860.

REUTER, Timothy (ed.), *The Annals of Fulda*, Manchester – New York 1992.

ROBINSON, Charles H. (ed.), *Anskar: The Apostle of the North*, London 1921.

WAITZ, Georg (ed.), *Annales Bertiniani*, Hannoverae 1883.

WIDUKIND, *Dějiny Sasů*, Praha 2016.

MONOGRAFIE

BARTHA, Antal, *Hungarian Society in the 9th and 10th Centuries*, Budapest 1975.

BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila, HOMOLA, Aleš, MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk, *Stěhování národů a východní Evropy: Byzanc – Slované – Arabové*, Praha 2006.

BERENDOVÁ, Nora, *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, Praha 2013, s. 89.

Bible: Překlad 21. století, Praha 2009.

BRONDSTEDT, Johannes, *Vikingové: Sága tří staletí*, Praha 1967.

CAMERON, Alan, *The Last Pagans of Rome*, s.l. 2011.

KAZHDAN, Alexander P. (ed.), *The Oxford Dictionary of Byzantium*, New York–Oxford 1991.

KELLER, Hagen, *Otoni*, Praha 2004.

KOŠNAR, Lubomír, *Severní Evropa v raném středověku a vikinská expanze*, Praha 1993.

O'MAILLE, Tomas, *The Language of the Annals of Ulster*, Manchester 1910.

PARKER, Philip, *The Northmen's Fury: A History of the Viking World*, London 2015.

The Catholic Encyclopedia, Vol. I., New York 1913

The Catholic Encyclopedia, Vol. V., New York 1913

The Catholic Encyclopedia, Vol. XII., New York 1913.

The Catholic Encyclopedia, Vol. XIII., New York 1912.

The Encyclopedia Britannica: A Dictionary of Arts, Sciences, Literature and General Information, Vol. XXIV, 11. vyd., Cambridge 1911.

WICKHAM, Chris, *Early Medieval Italy: Central Power and Local Society 400-1000*, London – Basingstoke 1981.

ČLÁNKY

LUTZ, Angela, *Æthelweards Chronicon and Old English Poetry*, in: *Anglo-Saxon England* 29, s.l. 2000, s. 177–214.

RADNER, Joan N., *Writing History: Early Irish Historiography and the Significance of Form*, in: *Celtica*, volume 23, s.l. 1999, s. 312-325.

HOWORTH, Henry H., *The Anglo-Saxon Chronicle, Its Origin and History*, in: *Archaeological Journal*, Vol. 65, s.l. 1908, s. 141-204.

TUREK, Rudolf, *Widukind Korvejský a starší české dějiny*, in: *Sborník kruhu přátel Muzea hl. m. Prahy*, č. 1, Prah 1988, s. 57–63.